

**Kuidas
hakkama saad,
üliõpilane?**

**Suhtluseetika
tundmine ei
tule iseenesest**

**Mängudisainer
Josh Sawyer:
tehisaru tahab
ettevaatust**

Tekstiilikunstnik ja õppejõud

AVE MATSIN:

me peame hoidma oma kultuurilist elurikkust!

Dilemmad ja õppetunnid

gal sügisel tuleb Tartu Ülikooli õppima ligi 3000 värsket tudengit, kes püüavad hakatuseks sotti saada akadeemilise keskkonna reeglitest ja sellest, kus miski asub. Seekordse ajakirjanumbri saab ülikoolilt kinkekotis iga rebane. Naljaga pooleks, just Universitas Tartuensis on teie uks ja aken ülikooliellu!

Õppejõud alustavad loenguid-seminare värskel energiaga, korporatsioonid ja seltsid kutsuvad rebaseid liituma. Tudengid peesitavad pärast loenguid õhtupäikese paistel Delta treppidel, sealsamas voolab mõtlikult Emajõgi.

Sama kindlalt nagu Emajõgi, kulgeb elu ülikoolis. Aeg-ajalt tuleb ette ka soovimatuid olukordi – kui viimased on laiemal mõjuga, nimetatakse neid kriisideks.

Teist suve järjest on rektoraaht pidanud lahendamada äkitselt lahvatanud kriise, mille ühenduslülis on kõrgendatud avalik huvi. Viimati oli tegemist ahistamisega ülikooliseinte vahel.

Kriise päriselt ära hoida on nii suures ja keerulises organisatsioonis võimatu.

Kõigepealt, me kõik oleme inimesed, see tähendab, ekslikud. Teiseks, ülikooli on koondu nud tugevad isiksused, kelle huvid ja arusaamad võivad pörkuda. Kolmandaks, juhtide, töötajate ja üliõpilaste vahel on paratamatult võimuerinevus. Kus on aga võim ja sotsiaalne

kapital, seal on ka võimalus seda sobimatult kasutada. Kuigi ülikoolis on vastu võetud hea teadustava ja võrdse kohtlemise juhendid, valitud hea teadustava nõustajad ja võrdse kohtlemise volinikud (ning see info on olemas ülikooli kodulehel), juhtub ikka – on juhtunud seni ja küllap juhtub edaspidigi.

Suvistest spontaansetest aruteludest on välja koorunud, et vahest on kriisides kõige sirgem tee lahenduseni ikkagi lähtumine väärtustest. Milline väärtus seatakse aga ülemaks, mis on väärtuste hierarhia tipus? President Alar Karis sõnastas taassünnipäeva kõnes Eesti Vabariigi alusväärtused: vabadus, õiglus ja õigus.

Alma mater'i suurim väärtus on ilmselt usaldusväärsus, suurim vara aga kõigepealt tema inimesed. Nõnda siis on ehk olulisim jääda usaldusväärseks ja õiglaseks oma töötajate ja üliõpilaste silmis. Kõik muud kaalutlused võivad tulla selle järel.

Inspireerivat uut ülikooliaastat! **UT**

TIIA KÖNNUSSAAR
UT peatoimetaja

Foto: Andres Tennus

Augusti ajakirjanumbris

5 Lühidalt ühiselamust, stipendiaatidest, uuest vähikeskusest ja muust

7 Jutud tasulisest kõrgharidusest teevad üliõpilasi murelikuks. *Silja Paavle*

11 Õppetasu sisseviimine ei tohiks juba olemasolevat ebavõrdsust kasvatada. *Toomas Asser*

12 Korporatsioonides saab koolituse kogu eluks. *Anneli Kaasa*

16 Tartu tudengielu kihab ja pulbitseb. *Petrik Saks*

18 Muutuvad Euroopa teadusrahastuse põhimõtted. *Vallo Mulk*

22 Kaspar Valgepea paneb bakterid inimeste ja keskkonna heaks tööle

24 Eesti keel, see salakeel. *Tiia Könnussaar, Merylyn Merisalu*

27 Muu emakeelega üliõpilastele pakutakse keelenõu. *Kulla Mellov*

28 Ülikooli muuseumis saab näha keskaegse Tartu maketti. *Marge Kansa, Mariann Raisma*

30 Ave Matsin on pärandihoidja kogu hingest. *Sven Paulus*

36 Mängudisainer räägib nõiajahist ja tehisarust. *Meelis Friedenthal*

40 Kommunikatsioonieetika tundmine aitab hoida head töökeskkonda. *Halliki Harro-Loit, Marten Juurik, Mari-Liisa Parder*

43 Reportaaž Laelatu kaitsealalt. *Merylyn Merisalu*

48 Orientalistikakeskuse kolmkümmend aastat. *Märt Läänemets, Alevtina Solovyeva*

52 Suvel kaitstud doktori-tööd: autoritaarsest korrast pagaripärmini

56 Üliõpilasteater peab festivali ja sünnipäeva. *Merylyn Merisalu*

57 Pegasus. Triinu Kirschbaumi luuletusi

58 Igavene üliõpilane ei kao. *Tiina Kruus, Tiia Könnussaar*

59 Keelenurk. Mis on akadeemia? *Helika Mäekivi*

Universitas Tartuensis paber on pärit kestlikult majandatud metsast. Anna vanale ajakirjale uus elu: jaga seda sõbraga või vii riulile seisma jäänud UT vanapaberi kogumispunkti.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub novembris 2024.

TARTU ÜLIKOO
1632 kirjastus

Akadeemiline kirjastamine
Kujundusgraafika
Trükiteenused

Raamatute müük

**Külasta meid
Tartus Lossi 3 • tyk.ee**

Tartu Ülikooli kirjastus – teaduskirjastus aastast 1632

Koos uute üliõpilastega saabub sügisel ka Tartu Tudengipäevade festival. Pidevalt täieneva kava 23.-29. septembrini toimuva festivali legendaarsete ja uute üritustega leiad veebilehelt studentdays.ee.

Foto: Andero Kalju

Nooruse tänava ühiselamu on osa Maarjamõisa ülikoolilinnakust.

Nooruse ühikale anti uus elu

Enam kui 300 tudengit mahutav Nooruse 7 ühiselamu sai renoveerimise käigus seest ja väljast nüüdisaegseks ja energiatõhusaks.

Maarjamõisa õppehoonete lähedal asuvas ühiselamus on nüüd korterid, millest igähes on üks ühekohaline ja üks kahekohaline tuba, dušš, WC ja külmkapp. Iga nelja korteri peale on ühisköök. On ka mõni kahe ühekohalise toaga korter ja ühekohaline isikliku köögiga stuudiokorter. Ühiselamus saavad koha 323 Tartu Ülikooli üliõpilast.

Tööde käigus soojustati hoone fassaad ja katus ning muudeti vundament veekindlaks. Majja paigaldati soojusvahetiga mehaaniline ventilatsioonisüsteem ja tehnosüsteemide automaatsed juhtimisseadmed, katusel rajati päikeseenergiajaam.

Vanad puitaknad asendati soojapidavamatega, vahetati välja kogu sisustus ja tehti uus siseviimistlus. Keldrikorrusel on jõusaal, selvepesula ja tehnoruumid. Majja paigaldati ka uued liftid.

Samuti korrastati välialad ja parklad ning rajati elektriauto laadimispunktid. Kahes lukustatavas varjualuses on ruumi kokku 90 jalgratta hoidmiseks.

Nooruse 7 üliõpilaselamu on ehitatud 1987. aastal, mil ehitusmeetodid ja materjalide kvaliteet olid kehvad, ning maja oli ehitamise algusest püsinud võrdlemisi samasugusena.

Tööde kogumaksumus oli koos käibemaksuga 9,6 miljonit eurot. Renoveerimise peaprojekterija oli Projekt O2 OÜ ja ehitaja AS Tartu Ehitus. **UT**

Saada oma lõputöö konkursile!

Kuni 15. septembrini saab esitada lõputöid tänavusele üliõpilaste teadustööde riiklikule konkursile, mille auhinnafond on kokku üle 185 500 euro.

Teadustööde konkursile oodatakse loodusteaduste, tehnika ja tehnoloogia, arsti- ja tervise- teaduste, põllumajanduse ja veterinaaria, sotsiaalteaduste ning humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnatöid. Osaleda saab kolmes kategoorias: rakenduskõrgharidus- ja bakalaureuseõppes, magistriõppes ning doktoriõppes.

Riiklikud preemiad antakse välja kõigis valdkondades igas õppeastmes.

Lisaks ootavad osalejaid eripreemiad Eesti Teaduste Akadeemia presidendilt ja riigiõiguse sihtkapitalilt, Haridus- ja Teadusministeeriumilt, Justiitsministeeriumilt, Kliimaministeeriumilt, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumilt, Muinsuskaitseametilt, Pere Sihtkapitalilt, Rahandusministeeriumilt, Riigikogu Kantseleilt, Siseministeeriumilt, Välisministeeriumilt ning Kapten Uno Lauri Merekuultuuri Sihtasutuselt.

Eesti Teadusagentuuri juhatuse esimehe Anu Noorma sõnul on Eesti teaduse järjepidevuse seisukohast väga tähtis, et jätkuks teadusliku maailmavaatete, uudishimulikke ja järjepidevalt tegutsevaid tudengeid.

Konkursile saab saata lõputöid, mis on valminud 2023. või 2024. aastal. Teadustöö tuleb esitada eesti keeles, võõrkeelsele tööle lisada eestikeelne kokkuvõte. Konkursi tingimustega saab tutvuda teadusagentuuri veebilehel. **UT**

Kevadsemestril sai stipendiumi 89 inimest

Kevadsemestri stipendiumikonkursside tulemusena toetatakse Tartu Ülikooli Sihtasutuse fondidest 135 000 euroga 89 inimest.

Andreas ja Elmerice Traksi stipendium: Andrei Morozov, Kerda Pulk, Elis Tiivoja;

Anni Jürine mälestusstipendium: Miina-Triin Hanikat, Birgit Ületoa;

Carl-Otto ja Georg Riesen-kampffi stipendium: Ita Lillo, Martha Marie Sillajõe;

Confido Meditsiinikeskuse stipendium: Beatrice Marlene Metsaorg;
Corpore kommunikatsiooni stipendium: Ehe Kaldmaa, Henriette Liis Meeliste;

CWT Estonia (Kaleva Traveli) reisistipendium: Paule Hermet, Sonja Liis Kaara, Annabel Klemets, Jaanus Korjas, Heldi Marleen Lang, Kateryna Pantiukh, Maali-Liina Remmel;

Eesti kõrgema muusikahariduse edendamise stipendium: Evita Lohu, Erik Rauk, Karina Rostovtseva, Aurora Ruus;

Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides stipendium: Anna Elisabeth Benno;

Kevadsemestri stipendiaadid Sanna-Marcelle Ots ja Grete Haube.

Erich Rannu perekonna stipendium: Kristjan Pulk, Heleen Saarse;

Grant Thornton Baltic OÜ stipendium: Kai-Melli Kapten;

Heino Ainso nimelise rahvusvahelise ajaloo fondi stipendium: Ott Koor, Heiti Talvik;

Linda Martis-Jaasoni stipendium: Keliis Lillemets, Augustiine Tamme, Geili Vesinurm;

Lydia ja Felix Krabi stipendium: Katariina Kurina, Lauri Laaspere, Anett Lee Melts, Merilin Radvilavicius, Joosep Truupõld;

Nadia Walteri stipendium: Alexander Milovidov, Kelli Somelar-Duracz;

Olev ja Talvi Maimetsa stipendium: Elise Helena Armulik;
perekond von Tschishevsky mälestusstipendium: Ketlin Hamburg;
professor Atko-Meeme Viru stipendium: Hasso Paap;

professor Peeter Tulviste mälestusfondi preemia: Mari Tõrv;

SA Kuressaare Haigla Toetusfondi ja Saaremaa valla stipendium: Grete Haube, Sanna-Marcelle Ots, Johannes Roos;

Swedbank AS-i stipendium: Patricia Suimets, Ann Viirmaa;

Tartu Raefondi stipendium: Talis Hillar Aulik, Marten Aun, Annabel Pops, Adeele Rei, Riin Selart, Jürgen Öövel;

Voldemar Siimoni mälestusstipendium: Paula Nõmme, Kriš Siil, Anastasia Šepilenko;

Wise'i stipendium: Säde Pesti;

XRP Ledger Trusti fondi stipendium: Muhammad Taimour Khan, Eno Menov, Anton Slavin, Smith Steven Tsienza.

Lisaks toetati Tartu Ülikooli Ukraina stipendiumi fondist 29 üliõpilast. **UT**

Foto: Mihkel Leis

Fotod: Andres Tennus

Et juhtida tähelepanu tudengite kasinale olukorrale, jagas Tartu Ülikooli toonane üliõpilasesindus 2022. aasta ühiskonnateo auhinnaga saadud raha üliõpilastele välja. Järjekorras seisis sadu tudengeid, neist 200 esimest sai peo peale 22 eurot.

„Eestis võiks olla midagi, mis motiveerib noori siia jääma!“

Uue koalitsioonilepingu koostamine vallandas keset suve äreva diskussiooni kõrghariduse tasuliseks muutmise üle.

SILJA PAAVLE
ajakirjanik

Äriksaid tudengeid teeb see teema murelikuks: raha eest õppimine suurendaks kihistumist ning

muudaks kõrghariduse paljudele kättesaamatuks. Õigupoolest, kihistumine on Tartu Ülikooli tudengite seas olemas juba praegu ning see paljastus ilmekalt ka siinse artikli jaoks kaasa kõnelejaid otsides: üliõpilased, kellel on kindel rahaline seljatagune, suuresti

sõna sekka öelda ei soovinud, ja nagu ütles üks neist: „Ma pole pidanud sellele mõtlema, pigem keskendun olemasolevale.“

Veidi paremas olukorras on ka Tartust pärit üliõpilased, kes elavad kodu ega pea maksma toidu, sõidu

Eesti vähikeskus rajatakse Tartu Ülikooli

Juulis sõlmisid Tartu Ülikool ja Sotsiaalministeerium koostöölepingu, et luua ülikooli meditsiiniteaduste valdkonna koosseisu Eesti vähikeskus.

Keskuse eesmärk on moodustada ühtne üle-eestiline võrgustik, mis koondab vähivaldkonna ravi-, teadus- ja õppeasutusi ning

patsiendiorganisatsioone ja hõlbustab rahvusvahelistes projektides osalemist.

Ehkki viimastel aastatel on Eesti teinud vähitõrjes märgatavaid pingutusi, on vähktõve haiguskoormus ikka suur.

Suvel kaasati vähikeskusesse juba kaks värsket investeeringut: üks rakuravi ja teine struktureeritud

vähianndmete juhtimislaua arendamiseks.

Vähikeskuse rajamise toetus 2,6 miljonit eurot jaguneb nelja aasta peale. Selle aja jooksul on eesmärk saavutada Euroopa Liidu kõikehõlmava vähikeskuse akrediteering. Esimesel aastal on vähikeskuse eelarveks kavandatud 650 000 eurot. **UT**

ja üürikorteri või ühikakoha eest. Nemad loobusid kaasa rääkimast, sest pidasid oma vastuseid vähehuvitavaks.

Ent kuidas siis elab tudeng, keda tasulise kõrghariduse võimalik tulek murelikuks teeb?

Tööl käimata ei saa

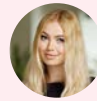
Ajakirjandustudeng Kathleen Loss katab ülikoolis käimisega seotud kulud ise. „Üüri maksmise panustab mõnikord ka pere,“ ütleb Tallinna lähedalt pärit piiga.

Arstitudengi Reti Toomi õpinguid on suuresti toetanud vanemad.

„Tööl olen käinud rohkem kogemuse kui vajaduse pärast. Samas annab oma raha ikka ka rohkem võimalusi,“ ütleb Toom. Ta on olnud hooldekodus hooldaja, möödunud suvel töötas lastelaagri arstina ning nüüd otsib rakendust abiõena.

Doktorant Karl Lembit Laane sai ülikooli astumise järel kaks aastat vanematelt rahalist tuge. Pärast seda on ta elatist teeninud üliõpilasesinduses ja Domus Dorpatensis Sihtasutuses. Doktorant-nooremteadurina saab ta praegu töötasu ülikoolilt.

Viimasel ajal korduvalt kõlanud mõte, et üliõpilased võiksid ka ise oma õpingute eest maksta, ei tundu neile praeguses oludes hea plaan.

Kathleen Loss (22) on kolmanda kursuse ajakirjandustudeng. Ta on õppimise kõrvalt kogu aeg töötanud, praegugi teeb ta kaastööd mitmele väljaandele.

Reti Toom (24) on neljanda kursuse arstitudeng. Kuna vanemad on õpinguid toetanud, pole tal olnud otsust vajadust töötada, seda on ta teinud kogemuse saamiseks.

Karl Lembit Laane (27) on politoloogia doktorant Johan Skytte poliitikauuringute instituudis. Esimesed kaks ülikooliaastat toetus ta vanemate abile, seejärel on ennast ise majandanud.

„Mingil kujul töötab juba praegu suurem osa mu tuttavaid – kui mitte täiskohaga, siis nädalavahetustel või argiõhtutel. Mõni teeb toitlustusvaldkonnas topeltvahetusi, noored ajakirjanikud kirjutavad väljaannetele kaastöid,“ räägib Loss.

Ka Toomi tuttavatest üliõpilastest käib tööl enamik. „See on majanduslikult oluline, kuid eriti arstiteaduse kõrvalt päris keeruline: paljud põlevad läbi ning lähivad akadeemilisele puhkusele,“ nendib ta.

Kathleen Loss arvab, et kui Eestis oleks kõrghariduse omandamine tasuline, oleks ta tõenäoliselt valinud mõne teise riigi ülikooli.

„Eestis haridustee jätkamise kasuks räägivad lisaks suurepärasele tasemele ikkagi tasuta õpingud,“ sõnab

ta – kui niikuinii maksuma peab, läheksid paljud välismaale õppima.

Pärast esimest ülikooliaastat eriala vahetanud Reti Toom leiab, et õppemaksu korral olnuks valik pika õppeajaga arstiteaduse kasuks keerulisem.

Lossi sõnul saab tudeng lubada endale täisväärtuslikuks hinnatavat elu vaid täiskohaga tööl käies, vähema koormusega ilmselt mitte. Tõsi, ajad on muutunud ja toimetulek on mõneti ka subjektiivne mõiste, arutleb ta. „Üha enam näen enda ja tuttavate pealt, et tudengi toimetulekuks ei peeta vaid katust pea kohal ja makarone hakklihaga. Palju on näiteks taimetoitlasi, laktoosist või gluteenist loobunuid. Klassikalistele toitumisele leitakse kergemaid ja tervislikumaid

alternatiive, need pole aga enamasti rahakotisõbralikud.“

Karl Lembit Laane tunnistab, et õppetasu oleks temagi õpingud muuten märksa keerulisemaks. „Mul poleks olnud võimalik kaks esimest aastat õppimisele pühenduda. Oleksin pidanud suure tõenäosusega esimesest semestrist alates tööle minema,“ ütleb ta ja lisab, et juba esimese kursuse algul tööleminek on tudengite seas niikuinii pigem reegel kui erand. Sellest on tal kahju, sest „see on aeg, mil kõige olulisem on ülikooli sisse elada ning uute oludega kohaneda“. Laane sõnul pole ime, et see on üks suurima väljalangemise ohuga perioode.

Sestap kirjutab ta Tartu Ülikooli üliõpilasesinduse liikmena suvel kriitilise vastulause (Karl Lembit Laane: järjekindlalt tasulise kõrghariduse poole. ERR, 22.07.2024) rektor Toomas Asseri ajakirjanduses ilmunud arvamusele (Tartu ülikooli rektor Asser: tasulist kõrgharidust tuleb arutada. ERR, 04.07.2024).

„Tuleb saata sõnum, et kui üliõpilased ei saa loota oma juhtkonna toele, ei ole viimasel mõtet loota ka meile,“ nendib Laane.

Loengutes väsinud

Üliõpilaste ebavõrdsus on tajutav ning on näha erinevust täiskoormusega õppimise kõrvalt töötavate ja

majanduslikult kindlustatud tudengite vahel.

„Tööl käijad on koolis sageli väsinud, hinded kannatavad, nad võtavad rohkem akadeemilist puhkust. Tunnen end privileegeeritult, et mulle on tööl käimine valik,“ ütleb Toom.

Laane on nõus: töötamise korral peab tudengi aeg ja energia tulema millegi arvelt ning see saab olla kas seltsielu, õpingud või tervis. „Juba enne koroonakriisi oli tudengite seas sisuliselt vaimse tervise probleemide epideemia, kuid sellele pööratakse liiga vähe tähelepanu,“ kahetseb ta.

UT-ga kõnelnud on ühel meelel, et õppetootus on ülikoolis käimiseks hädavajalik, ent praeguses kõrgharidussüsteemis on sotsiaalsed tagatised ebaadekvaatsed. Toetuste suuruse suhtes on kõik nad kriitilised. „Need pole piisavad isegi elamiskulude katmiseks, rääkimata õppetasadest,“ ütleb Laane.

„Toetustel on vajaduspõhisusega väga vähe pistmist. Tudeng seotakse (väikeste eranditega) oma vanemate leibkonna sissetulekuga kuni 25-aastaseks saamiseni, olenemata sellest, kas perekond teda rahaliselt toetab, ning vaatamata sellele, et perekonna-seaduse järgi on vanematel lapse ülalpidamiskohustus vaid 21-aastaseks saamiseni,“ selgitab ta.

Nii on näiteks Reti Toom saanud septembrist juunini makstavat vajaduspõhist toetust väikseimas võimalikus summas.

„Minu õpingute alguses oli see alla 100 euro, praeguseks on tõusnud 150 euroni,“ ütleb ta ning lisab, et suurim võimalik toetus – artikli kirjutamise ajal 440 eurot – võimaldab elada odavaimas ühikatoas, kui õnnestub selline saada, ja ka siis tuleb sente lugeda. „Ootamatute kulutustega on ikka väga keeruline toime tulla.“

Toom teab tudengeid, kes on toetuse saamise nimel sõlminud fiktiiv-abielu: nii loetakse nad oma vanematest eraldi leibkonnaks ja toetuse summa tuleb pisut suurem. Ta viskab nalja, et abieluvõrdsusega kaasneb lisaboonus – nii on pisut lihtsam kedagi „abiellumiseks“ leida.

Aga õppelaen?

Õppelaenu pakuvad üliõpilastele Swedbank ja LHV. 2024/2025. õppeaastal on laenu piirsumma 3000 eurot õppeaastas, kusjuures laenaja ei tohi olla akadeemilisel puhkusel ja tal ei tohi olla võlgu. Tagatisena nõutakse kahe Eesti kodaniku käendust või Eestis asuvat kinnisvara. Laenu tingimused võivad pankades olla erinevad.

Laane hindab õppelaenu intressi üheks Euroopa krõbedamaks, ka ei pruugi leida käendajaid ning summa

» pole isegi praegu tasulise õppekoha eest maksmiseks piisav. Oleme olnud uhked oma egalitaarse haridussüsteemi üle, ent kuidas sellega tegelikult on?

Õppeprorektor Aune Valk tunnistas juulikuises artiklis, et võrdset ligipääsu kõrgharidusele pole seni tõepoolest saavutatud, sest paraku ei viidud õppetoetuste reformi lõpule (Aune Valk: omaosalusest ja võrdsusest kõrghariduses. ERR, 29.07.2024).

Laane sõnul on majandusliku ebavõrdsuse kõrval olemas veelgi hullem ebavõrdsus, mida me ei taju: teatud elanikkonnarühmade esindajad ei pruugigi kõrgkooli pääseda. Need võivad olla näiteks muu emakeelega

või erivajadustega noored, maapiirkonnast pärit noored, samuti need, kelle vanematel pole kõrgharidust või on kehvem sissetulek.

„Õppemaksu lisandumine üksnes süvendaks ühiskonnas juba kinnistunud ebavõrdsust,“ nendib Laane, kes sai suvel riigiteaduste õppekava vastuvõtukomisjoni töös osaledes silmiavava kogemuse. „Selgelt ja teravalt eristusid võitjad ja kaotajad, ja kaotajateks olid pea eranditult need, kes elavad maal või kelle emakeeleks polnud eesti keel,“ tõdeb ta.

Laane leiab, et meie riik pole võtnud suunda mitte Põhjamaade, vaid Ameerika Ühendriikide poole,

kus on sügavamad lõhed kui kuskil mujal läänes ning hea haridus ja arstiabi on rikkaste privileeg. Temaga nõustuvad ka Kathleen Loss ja Reti Toom.

„Ma ei usu, et hariduse tasuliseks muutmine taset tõstaks või midagi paremaks muudaks. Õppejõud ja õppekavad on ju samad,“ lausub Toom.

Ja kõigele lisaks seisame silmitsi inflatsiooni ning üürihindade ja maksude tõusuga. Nõnda tundub kõnelejatele ülikooliõpingute tasuliseks muutmise jutt lihtsalt kohatu.

„Eestis võiks olla siiski midagi, mis motiveerib noori siia jääma. Seni on selleks olnud kättesaadav kvaliteetne kõrgharidus. Nii võiks see ka jääda,“ rõhutab Kathleen Loss. **UT**

Õppetoetused Tartu Ülikoolis

Väga heade õpitulemuste eest võib saada tulemusstipendiumi, õpitulemustest olenemata saab taotleda õppetoetusi. Taotlejal peab olema Eesti kodakondsus või elamislouba, lisaks on vaja vastata veel teatud tingimustele.

Vajaduspõhine õppetoetus (150, 270 või 440 eurot kuus)

- saab taotleda kahe esimese õppeastme üliõpilane,
- » kes ei ole akadeemilisel puhkusel;
 - » kes õpib täiskoormusega (ja täidab õppekava nõudeid vähemalt 75% ulatuses) ning
 - » kelle perekonna kuusissetulek ühe pereliikme kohta on alla 756,38 euro.

Vajaduspõhine eritoetus (135 eurot kuus)

- saab taotleda kahe esimese õppeastme üliõpilane,
- » kes ei ole akadeemilisel puhkusel;
 - » kes õpib täiskoormusega (ja täidab õppekava nõudeid vähemalt 75% ulatuses);
 - » kes on saanud samal kuul vajaduspõhise õppetoetuse taotluse kohta negatiivse otsuse põhjendusega, et pereliikmete kuusissetulek ühe pereliikme kohta kuus ületas kehtestatud ülempiiri, ning
 - » kelle pereliikmete sissetulek eelnenud kolmel kuul ei ületa kehtestatud ülempiiri, kelle majanduslik olukord on

halvenenud seoses talle või tema lapsele väljamõistetud elatise nõude mittekohase täitmisega või kelle majanduslik olukord on halvenenud seoses töövõime vähenemisega.

Erivajadusega üliõpilaste stipendiumi (60-510 eurot kuus)

- saab taotleda üliõpilane,
- » kes õpib täis- või osakoormusega või viibib akadeemilisel puhkusel ning
 - » kellel on tuvastatud puue.

Asenduskodulaste kõrgharidusstipendiumi (160 eurot kuus)

- saab taotleda kahe esimese õppeastme üliõpilane,
- » kes on viibinud asendushooldusel või elanud eestkostja peres;
 - » kes ei ole akadeemilisel puhkusel;
 - » kes õpib täiskoormusega ja on kõrgkooli immatrikuleeritud hiljemalt kolm aastat pärast keskkooli saamist või jätkab magistriõppes hiljemalt 12 kuud pärast esimese õppeastme lõpetamist.

Lisaks on võimalik taotleda üld- või erialastipendiumi, stipendiumi välisõpinguteks ja tasemeõppes osalemise toetust. **UT**

Allikas: Tartu Ülikool

Õppetasu eeldus on hästi toimiv õppelaenu- ja -toetuste süsteem

Foto: Andres Tennus

Toomas Asser

TÜ rektor

Mure kõrghariduse tasuliseks muutmise pärast on vägagi hästi mõistetav: täielikult tasuta ehk riigi rahastatud kõrgharidus on olulisi eelseid.

Samal ajal tuleb silmas pidada, et ka tasuta õpe ei pruugi olla kõigi akadeemiliselt võimekate noorte jaoks ei kättesaadav ega õiglane. Maksta tuleb siiski elamiskulud, mis mõjutab eeskätt maapiirkondade noori. See tähendab, et tasuta kõrgharidusõpe võib ebavõrdsust hoopis süvendada, kui seda saavad täies mahus kasutada vaid need, kelle vanematel on võimalik õppijat toetada.

Kindlasti ei tohiks tasu sisseviimine juba olemasolevat ebavõrdsust kasvata. Oleme kõrghariduse alarahastamisest rääkides alati rõhutanud, et iga suguse üliõpilastelt tasu võtmise eeldus on hästi toimiv õppelaenu- ja

-toetuste süsteem. Siis ei peaks ükski andekas noor jääma kõrghariduseta üksnes majanduslikel põhjustel.

Küsimus on aga selles, kas riik jaksab rahastada kvaliteetset ja võrdselt ligipääsetavat kõrgharidust, pakkudes seejuures ka õpingutele pühendumist võimaldavaid õppetoetusi. Praegune majandusseis näitab, et see ei pruugi olla realistlik.

Eestis on juba nüüd üks osa kõrghariduse rahastamisest – see, mis puudutab õppetoetusi ja -laene – üks Euroopa tagasihoidlikumaid. Kui riik ei jaks kõike kinni maksta, peame mõtlema, millest loobume: kas kõrghariduse kvaliteedist, kättesaadavusest või sellest, et kõik on kõigile tasuta.

Samuti tuleb mõelda ühiskonna seisukohalt laiemalt. Kas on õiglane pakkuda tasuta teenust, millele pääsevad ligi vaid pooled eagrupid? On ilmne, et kõrgharidus on hüve, millest saab väga suurel määral kasu ühiskond, aga ka inimene ise. Sellest loogikast lähtudes peaks kõrghariduskulusid kandma nii riik kui ka õppijad. Liiatigi näitavad praegused analüüsid (nt Riigikontroll, Eurostudent), et tasuta süsteem üksi ei taga võrdsust.

See, kas tasuline kõrgharidus kasvataks ebavõrdsust, sõltub kindlasti palju süsteemi ülesehitusest. Kui omaosalus on väike ja kaetud õppelaenuga, ei peaks ebavõrdsus kasvama.

Kindlasti ei peaks rääkima ainult õppetoetustest, vaid ka õppijale mõistlike tingimustega õppelaenust. Üks võimalus on kaaluda sissetulekust sõltuvat õppelaenusüsteemi, nagu näiteks Austraalias ja Uus-Meremaal. See tähendab, et kõrghariduse rahastuses pole ainus lahendus raha ühest potist teise tõstmine ehk ühtedelt õppemaksu võtmine ja teistele toetuste maksmine, vaid õppijal on piisav tulevikukindlus ka õppelaenu võtmiseks, sest tagasimaksmise tingimused on seotud tema tulevase sissetuleku ehk kõrgharidusest saadava kasuga.

Ülikoolid saavad rääkida kaasa kõrghariduse vajaduses, sisus, eri rahastusmudelitel plussides ja miinustes, kuid nad ei saa välja pakkuda lahendust. See on poliitiline valik.

Kõrgharidusasutused on suure eeltöö ära teinud ning korraldanud uuringuid ja arutelusid, et otsustajatel oleks valiku langetamiseks piisavalt argumente. Otsuseid vajame aga õige pea, kuna juba järgmisel kevadel algavad uued läbirääkimised riigiga halduslepingute sõlmimiseks. Selleks ajaks peab olema teada, millistes rahastamistingimustes endale kohustusi võtame.

Loodan väga, et need otsused sünnivad läbimõeldult, kaaludes eri lahenduste kogu võimalikku mõju. **UT**

Koolitus terveks eluks

Siin ja seal vilksab Tartu linnapildis mõni must või kolmevärviline tekkel. Nii mõnelgi majal võib näha lehvimas trikoloori, mis pole riigilipp. Needsamad lipud on kohal ülikooli ja vabariigi aasta-päeval, volbrirongkäigus ja isamaalistel üritustel. Ülikooli lippu saadavad aktustel teklite ja särpidega noored.

ANNELI KAASA

TÜ majandusteaduslike sotsiaal- ja kultuuriuuringute professor, korp! Indla kuldrebane

Just nii palju – või õigupoolest nii vähe – paistab avalikkusele välja Tartu akadeemilise elu ühe olulise osa, korporatsioonide* tegevusest. Tuleb tõdeda, et ühe keskmise linna-elaniku või isegi akadeemilise pere liikme arusaam sellest, mida korporatsioonid endast kujutavad, on sageli üsna pinnapealne.

See on paratamatu: korporatsioonid on oma enam kui saja-aastase ajaloo vältel olnud – ja on ka praegu – oma olemuselt intiimorganisatsioonid, kes kõike avalikkusega ei jaga. Erinevalt organisatsioonidest, kus liikmeid ühendab väljapoole suunatud missioon (nt heategevus või loodushoid), on üliõpilaskorporatsioonide tegevus ja eesmärgid keskendunud peamiselt liikmetele endile.

Oma väärtused ja kombid

Siinkohal tasub korraks mõelda sellele, mis üldse on ühe organisatsiooni tekkimise ja püsimise taga. Väga sageli on selleks väärtused, ideaalid, eesmärgid, mida organisatsiooni liikmed jagavad ja mida nad peavad olulisemaks kui

ühiskond keskeltläbi. Kui organisatsioon oleks kas või väärtustasakaalu mõttes lihtsalt väike ühiskonna mudel, siis poleks sellel ju kuigi palju mõtet. Nii on ajaloos tekkinud kogudused, ordud, vabamüürlaste loožid.

Igal üliõpilaskorporatsioonil on oma väärtused, mis on kirja pandud lipukirja ja põhimõtetesse. Kui püüda üldistada, siis neid ühendavad märksõnad võiks ehk olla haritus, isamaalisus, viisakus, ausus, töökus, terve keha ja vaim, sõprus ja üksteise toetamine.

Ei maksa karta, et konvendiuksest sisenemine on pöördumatu protsess – korporandiks saab muutuda vaid see, keda see võimalus kõnetab.

Kui aga organisatsioon on sündinud kindlastest väärtustest kantuna, siis kuidas tagada, et see täidaks liikmete jaoks oma eesmärgi? Kuidas teha nii, et väärtused suureneva liikmete arvu juures ei lahjeneks, ehk mõnevõrra karmilt öelduna: kuidas hoida eemal neid, kes neist väärtustest kuigi palju ei hooli, aga soovivad samuti organisatsiooni pakutavatest hüvedest osa saada?

Seda eesmärki täidavad sageli teatud kombid, mis teevad ära vajaliku

seleksiooni. Kui mingi nõue tundub kellelegi piirav, siis ilmselt pole see organisatsioon tema jaoks. Need aga, kes organisatsiooni väärtusi jagavad, ei tunnetata seda piiranguks või on nad väärtuste nimel valmis end pisut painutama. Näiteks on korporatsioonides kombeks kanda teklit ja värvilinti ülikonnaga – ühele võib see tunduda piirav, kuid teine tunneb end ülikonnas väga hästi. Mõnes korporatsioonis on keelatud suitsetamine, aga oma tervisest hoolivatele noortele, kes

niikuinii ei suitseta, pole ka see keeld piirav.

Nii ongi igaühe vaba valik, kas ta otsustab korporandiks saada või mitte.

Küll aga tasub meeles pidada, et kui juba on mängu alustatud, siis mängureeglid on täitmiseks. Kuid mis siis on need hüved, mida korporatsioonid pakuvad?

Õppetunnid kogu eluks

Üks võimalik vastus on kogemused ja sotsiaalsed oskused – kõik see, mis erialastes loengutes, seminarides ja praktikumides võib jääda saamata. Bernard Kangrogi on kahe maailmasõja vahelisel üliõpilaselu kirjeldades

Korporatsioonide tegevusest paistab avalikkusele välja vaid killuke.

Fotod: Andres Tennus

märkinud, et korporatsioonid tegid ära kasvatustöö, milleks ülikoolil oli vähe võimalusi.

Tõepoolest, korporatsiooniga liituja läbib kõigepealt rebasaja. Ta õpib tundma Tartu Ülikooli ja korporatsioonide ajalugu, traditsioone ja kombeid ning seda, miks üht või teist asja tehakse just nii ja mitte teisiti: igal kombel on oma taustalugu. Aga ta õpib pidama ka kõnet ja seltskondlikku vestlust ning tantsima seltskondlikke tantse ja laulma laule, mida korporandid on läbi aastate laulnud, samuti harjutab referaatide kirjutamist ja ettekandmist.

Hiljem, juba värvikandja ehk täieõigusliku liikmena saab pidada mitmesuguseid ameteid – on ju liikmete endi vastutus, et organisatsioon

toimiks. Nii saab kogemuse, kuidas pidada koosolekut, juhtida meeskonda, korraldada mõnda üritust või hoida korporatsioonikorterit ehk konventi korras. Turvalises keskkonnas, kus ebaõnnestumistel on hoopis leebemad tagajärjed kui n-ö päriselus, omandatakse oskused, mis hiljem võivad osutada kasulikuks ja ehk isegi konkurentsieeliseks.

Mitmekesine sõpruskond

Korporatsioonid on eluaegse liikmesusega organisatsioonid: tegevuses osaletakse ja liikmemaksu makstakse elu lõpuni, kuid oskusi omandatakse kõige rohkem ikkagi ülikooliajal. Nii võib naljaga pooleks öelda, et korporatsioonid pakuvad järelmaksuga koolitust kogu eluks.

Üks märksõna on veel mitmekesisus. Korporatsiooniüritustel saavad kokku noored, äsja ülikooli tulnud liikmed ja juba väarikas eas vilistlased. Üliõpilane saab hoopis teises keskkonnas vestelda oma õppejõuga ja seejuures öeldakse üksteisele sina. Korporatsioonid ei ole erialaorganisatsioonid, siin saavad kokku kõikmõeldavate erialade esindajad. See avardab maailmapilti ja, mis seal salata, kui on mõnes võõramas valdkonnas nõu vaja, siis võib üsna kindel olla, et seda ka saab.

Eri korporatsioonide liikmed suhtlevad omavahel aktiivselt ja nii saabki rääkida nn Tartu akadeemilisest maastikust. Lisaks käiakse läbi sarnaste organisatsioonidega Lätis, Leedus, Poolas, Saksamaal, Soomes, Rootsis – niisiis pakuvad

korporatsioonid huvilistele ka rahvusvahelist kogemust.

Selline heade tutvuste võrgustik võib küll ehk tunduda lihtsalt nähtusena iseeneses, kuid selle mõju ulatub kindlasti korporatsioonielust kaugemale. Nii võib õppejõu ja üliõpilase konvendis peetud vestlusest välja areneda magistr töö või õllekannu taga toimunud vaidlusest alguse saada eri teadusalasid ühendav või rahvusvaheline teadusprojekt.

Sõprus ja sõpruskond on ehk siiski kõige olulisem, mida korporatsioon oma liikmetele anda saab. Need on inimesed, kellega võib ette võtta kõike ja kellele võib alati loota. Ühiselt tegutsedes õpitakse üksteist tundma ja usaldama, sarnane leiab sarnase.

Teatud mõttes võib öelda, et korporatsioon pakub raamistikku, mis aitab sõpru leida ka introvertsema loomuga inimestel. Kui tänaval tutvust teha tundub ületamatult raske ja ehk ka ettearvamatu tulemusega plaan, siis konventi on ju kogunenud

kindlaid väärtusi jagavad inimesed. Ka korporatsioonis ameteid pidades tuleb paratamatult teistega suhelda ja see võimaldab kaaslasti rohkem tundma õppida. Nii kujunev sõprus võib jääda kogu eluks.

Ajaloo loomine ja elus hoidmine

Muidugi väärtustatakse korporatsioonides ka traditsioone: kannavad ju paljud praegu tegutsevad korporatsioonid edasi juba üle-eelmisel sajandil välja kujunenud kombeid. Nii nagu on uhke tunne olla Eesti vanima ülikooli pere liige, on uhke tunne kanda pika ajaloo korporatsiooni teklit ja linti. See on omamoodi missioon: hoida elus ajalugu.

Samas aga ei saa ignoreerida, et ühiskond meie ümber areneb. Paberkirjade kõrvale on tulnud e-kirjad, liikmemaksu makstakse internetipangas ja juba koostatakse koosoleku protokolle tehisaruga abiga. Aga ka üldine mõtteviis ühiskonnas on muutunud: uuringud on näidanud, et

eestlased peavad järjest olulisemaks iga inimese õigust eneseväljendusele ja -teostusele, järjest vähem usaldatakse pimesi autoriteetide arvamust ja järjest rohkem ollakse valmis seda vaidlustama. Ka vanuseprintsibile tuginevates korporatsioonides tuleb sellega arvestada.

Siiski pole põhjust arvata, et korporatsioonidele olulised tuumväärtused – haridus, ausus, viisakus või sõprus – oleks praeguses ühiskonnas vähem väärt kui näiteks saja aasta eest. Seega, kui ühiskonna arenguga kaasas käivas korporatsioonis toimuvad muutused, siis on need ilmselt pigem korralduslikud, st seotud sellega, kuidas täpselt neid ajas vastu pidanud väärtusi ja traditsioone edasi kanda.

Iga semestri alguses avavad korporatsioonid oma ukse külalisõhtuteks, eeskätt ikka võimalikele uutele liitujatele. Seda võimalust piiluda sisse ühte veidi salapärasesse maailma tasub julgelt kasutada. Ei maksa karta, et konvendiuksesse sisenemine on pöördumatu protsess – korporandiks saab muutuda vaid see, keda see võimalus kõnetab.

Nagu eespool mainitud, on korporatsioonid ise huvitatud liikmetest, kellele nende väärtused ja reeglid sobivad. Küll aga tasub silmas pidada, et üks üleemeeliku õllelaua vormis külalisõhtu ei anna ettekujutust kogu korporatsioonielu mitmekesisusest ja võimalustest. Siin on mõtlemisainet nii võimalikele liikmetele kui ka korporatsioonidele endile. **UT**

*Tartu akadeemilisel maastikul tegutsevad ka akadeemilised seltsid, mis on paljuski korporatsioonidega sarnased, aga paljus ka neist erinevad. Et autor tunneb korporatsioone märksa paremini, on siin keskendunud just neile.

Sõprus ja sõpruskond ongi ehk kõige olulisem, mida korporatsioon oma liikmetele anda saab. Fotol korporatsiooni Ugala kommerss.

Korporantide kogemus: värvikam tudengielu

Korporatsioon on akadeemiliselt organiseerunud üliõpilaste sõnul palju enam kui õllejoomine või rahvuslike laulude laulmine. Kõik küsitatud kinnitavad kui ühest suust, et neil on tänu korporatsioonile palju laiem tutvusringkond ja silmaring ning suurem esinemis- ja juhtimiskogemus, kui nad ülikoolielust üldse oodata oleks osanud.

Joonas Veerme
ajaloo magistrant,
korp! Ugala liige

Korporatsioonis istuvad ühe laua taga eri tausta, huvide ja erialadega inimesed: kes veel õpib, kes on juba professor või muu tipp-tegija. Väljaspool akadeemilist organisatsiooni sellist mitmekesist koostust naljalt ei leia ning astudes üle konvendiläve ei tea sa kunagi, kellega ja mis teemal võib olla su järgmine vestlus. Peale selle olen täheldanud, et korporatsioon on justkui minimäng, mis läbi kogemuste loomise arendab kasulikke oskusi.

Oma rebasaja eredaimaks mälestuseks pean rebaslendu, kui suutsime tegevliikmete barrikadeeritud konventi kõigele vaatamata sisse murda. See õpetas, et mistahes plaanides on igal asjaosalisel oma roll ja tervik võib sõltuda esmapilgul vähetähtsatest teguritest. Ka need tuleb alati läbi mõelda ja nendega arvestada.

Üks korp! Ugala väljapaistev traditsioon on igal aastal rahvusülikooli aastapäeva balli järelepeo ehk Poslebala korraldamine. Samuti eristume teistest selle poolest, et pakume oma ülikoolis õppivatele liikmetele võimalust soodsalt elada meie konvendihoonel eluruumides.

Marianne Allas
õigusteaduse kolmanda aasta üliõpilane,
korp! Sororitas Estoniae liige

Kaalusin korporatsiooniga liitumist pikalt, tundmatu tundus hirmutav. Olen aga oma õdedes ja teistes korporantides leidnud elukestva sõpruse ning uskumatult laia tugivõrgustiku. Lisaks olen saanud toetavas keskkonnas arendada enesedistsipliini ja suhtlemisoskusi.

Rebasajast meenutan kõige suurema igatsusega tantsutunde, mida igal semestril koos mõne meeskorporatsiooniga korraldasime. Tänu tantsupartnerite pidevale vahetamisele tundides oli see suurepärane võimalus tutvuda teiste korporatsioonide liikmetega. Just sealt sain endale mitu

väga head sõpra. Samuti ei tohi alahinnata sisulise poole tähtsust: kooliajal õpitud peotantsud olid ammu ununenud ja tänu kolm semestrit kestnud iganädalastele tantsutundidele tunnen end nüüd tantsupõrandal taas kindlalt.

Korp! Sororitas Estoniae on ainus sel sajandil asutatud korporatsioon Eestis ja ilmselt seega ka kõige uuendusmeelsem. Leian, et see on suur väärtus. Minu jaoks ei tähenda liberaalsus traditsioonide puudumist, vaid vastupidi, ajas muutuvatele väärtustele vastavalt saan ise olla osaline uute tavade loomisel ja hoidmisel. Noor hing on meie üks suurimaid tugevusi, kuna see peegeldab meie endi liikmete kui noorte eneseteadlike naiste positsiooni tänapäeva ühiskonnas.

Marten Kase
psühholoogia magistrant,
korp! Fraternitas Liviensise liige

Olen saanud arendada oma esinemisoskust nii iganädalastel koosolekutel kui ka akadeemilistel üritustel. Meil toimuvad filmiõhtud, tantsutunnid, raamatuklubi kohtumised ja paukimistunnid (rapiiriga vehklemine). Korporatsioonidega kaasneb ka teatav salapära ja teatraalsus, mis muudab need igapäevaelust erinevaks ja pakub vaheldust rutiinist.

Rebasajast on mul palju häid mälestusi, kuid sümbolseks on eriti eredalt meelde jäänud aastapäeva tähistamine Tallinna konvendis. Mulle anti veini ostma minnes kaasa kogu raha. Kassapidaja arvas millegipärast, et see suur kogus on mulle isiklikuks tarvitamiseks. Minu jaoks näitas see aga suurt usaldust alles liitunute vastu. Meeldejääd oli ka õhtusöök vilistlase Paavo Matsini, 2022. aasta Tartu linnakirjanikuga. Ta tutvustas mulle haruldasi alkeemiaalaseid kirjandusteoseid ja rääkis buršivaimu olulisusest.

Korp! Fraternitas Liviensises käib võrreldes paljude teiste korporatsioonidega väga tihe suhtlus vilistlaste ja tegevliikmete, ka rebaste vahel. Kõik teavad tõesti kõiki. Ja meie konvendihoonel tornist avaneb Tartu üks parimaid vaateid. See on populaarne kogunemiskoht volbriöö ja vana-aastaõhtul. **UT**

Pulbitsev tudengielu kutsub härjal sarvist haarama

Foto: Marie-Johanna Kippaar

Petrik Saks

Üliõpilaskonna Sihtasutuse tegevjuht, TÜ vilistlane (muutuste juhtimine ühiskonnas, MA 2024)

Alustasin Tartu Ülikooli ajaloo bakalaureuseõppes 2019. aasta sügisel paljudele praegustelegi rebastele tuttavas teadmatuses, ärevuses ja elevuses. Kodukandist Saaremaalt polnud mul varem olnud põhjust Taaralinna reisi ette võtta, seega alustasin elu võõras linnas ja täiesti puhtalt lehelt, ilma sõprade ja tuttavateta.

Enamik mu klassikaaslasti suundus Tallinna kõrgkoolidesse, mind aga kutsusid Emajõe Ateenasse just tudengilinna maine ja müstiline Tartu vaim, millest olin ammu kuulnud. Lisaks maailmatasemel haridusele lootsin kogeda tõelist tudengipõlve, ehkki tol ajal puudus mul veel arusaam, mis sõnade *tudengilinn* ja *tudengipõlv* taga tegelikult peitub.

Mäletan oma ülikooliaja algust siiani hästi. Juba esimestel nädalatel

avanes mulle senitundmatu maailm. Iga aasta septembris toimub Tartus meeletu hulk tudengitele mõeldud üritusi – ole ainult mees ja kõnni kohale!

Ohtralt võimalusi elada tegusat elu

Võrgustiku „Ole rohkem“ tudengimessilt ja veebilehelt saab infot kõikvõimalike üliõpilaskorralduste kohta, kes ootavad uusi liikmeid. Ülikoolis korraldatakse arvukalt rebastele mõeldud infoõhtuid; väga menukas on Tartu Tudengipäevade sügisfestival. Teavet ürituste ja võimaluste kohta on külluses. Esmakursuslasena rabas kogu see mitmekesisus mind jalust.

„Lisaks bakalaureusekraadile ajaloos sain ka suure hulga kogemusi, leidsin parimad sõbrad ja tahtmise edasi õppida.“

Suuremate õppekavade juurest võib leida erialaselt, kuhu kuuludes saab populariseerida oma eriala, täiendada teadmisi või lihtsalt leida sarnaste huvidega tuttavaid. Mina astusin tänu kursusekaaslastele ülikooli ajalooringi, mis korraldab oma liikmetele väljasõite, mälumänge, salongiõhtuid õppejõududega, saunaõhtuid jmt. Nii hakkasin Tartu tudengielu väärtustest järk-järgult aru saama.

Tõeliselt elumuutvaks osutus aga liitumine tudengiorganisatsiooniga AIESEC Tartu. Kuigi olin sellest kuulnud juba septembris tudengimessil, otsustasin infoõhtule minna alles kevadsemestri alguses. Võrreldes ajalooringiga pakuti ühingus võimalust tutvuda teiste õppekavade tudengitega. Kuna AIESEC Tartu on rahvusvahelise organisatsiooni haru, meelitas ühtlasi võimalus praktiseerida inglise keelt ja tutvuda välistudengitega. Sain aru, et olin leidnud oma inimesed.

Julgem tunne sukelduda tundmatusse

Rahvusvahelisi praktika- ja vaba- tahtlike vahetuse programme korraldab üliõpilaskorraldusorganisatsioon AIESEC, ootab oma liikmetelt aktiivset meeskonnatöös osalemist. Minu esimesed ülesanded olid müügitöös: pakusime Eesti ettevõtetele võimalust leida erialase kogemusega praktikante välisriikidest.

Mõistagi oli võõrastele helistamine ja koosolekute korraldamine 19-aastasele esmakursuslasele algul üsna ebamugav, ent katsetamine ja ka põrumine karastasid ning andsid hea kogemuse. Võimaluse end proovile panna leiab hakkaja üliõpilane pea igas tudengiorganisatsioonis.

2020. aasta mais kutsus minu tiimijuht mind liituma

organisatsiooni juhatusega. Alguses olin kõhklev, sest mul puudus juhtimiskogemus. Lõpuks otsustasin kandideerida – see oli lihtsalt liiga hea arenguvõimalus, et loobuda.

Nüüdseks olen ligi viis aastat olnud mitmes organisatsioonis juhtrollides; praegu olen tegevjuht Tartu tudengiorganisatsioone koondavas Üliõpilaskonnas Sihtasutuses.

Niisiis sain lisaks bakalaureusekraadile ajaloos kolme aasta jooksul ka suure hulga kogemusi meeskonna juhtimises, eelarvete, projektide ja arengukavade kirjutamises, sponsoorite otsimises, avalikus esinemises, ajaplaneerimises, turunduses ja konfliktide lahendamises.

Ent see pole loomulikult kõik: olen neist organisatsioonidest

leidnud oma parimad sõbrad. Saadud kogemused ajendasid mind edasi õppima – valisin muutuste juhtimise magistriõppekava.

Kokkuvõttes, tänu aktiivsele tudengielule leidsin sõbrad, uue eriala, rohkesti kasulikke tõiseid tutvusi ja ka esimese päris töökoha.

Tartu kui ühtaegu väike ja suur ülikoolilinn

Pärast viit aastat ülikoolis võin öelda, et Tartu teevad eriliseks tudengid ja üliõpilaskorraldused, mida on siin kokku üle 60. Pikkade traditsioonide ja kirevate värvidega akadeemiliste organisatsioonide kõrval pakuvad rohkesti võimalusi ka erialaselt ja huvipõhised noorteorganisatsioonid.

Ülevaate Tartus tegutsevatest üliõpilaskorraldustest leiad võrgustiku „Ole rohkem“ veebilehelt:

Tartu kompaktsus ja suur tudengite osakaal soodustavad uute tutvuste loomist. Ainuüksi Tartu Ülikoolis on ligikaudu 15 000 üliõpilast. Linn on tudengitest tulvil ja neile korraldatakse rohkesti üritusi. Suhtlemisvõimalusi ning noorele täiskasvanule mõeldud organisatsioone ja programme peaks jaguma igapähele.

Julgustan kõiki rebaseid, aga ka juba mõnda aega ülikoolis õppinud noori võtma oma tudengipõlvest parimat. Väärtharidus on väga oluline, ent vilistlasena jääte tudengiajast kõige helgemalt mäletama seda, mille leiate pärast loenguid: hoolivat sõpruskonda, arendavaid ettevõtmisi ja kõikvõimalikke oskusi, mis aitavad pärast õpingute lõppu eristuda ja tööturul silma paista. **UT**

KAMMERKOOR KOLM LINDU VÕTAB VASTU UUSI LAULJAJD

Lisainfo: kolmlindu@gmail.com

Brüsseli horisondil kumavad linnatuled läbi udu ja pilvede. Mis paistab Euroopa horisondil?

Foto: Yam Daisy / Pexels

Mis paistab Euroopa horisondil?

Kümnes Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm toob teadus-rahastusse muudatusi.

VALLO MULK

TÜ grandikeskuse rahvusvahelise teaduskoostöö peaspetsialist

Tartu Ülikooli teaduskoostöö peamine välisrahastusallikas on praegu raamprogramm „Euroopa horisont“ aastateks

2021–2027. Sealt saadud 62,7 miljoni euro suurune toetus moodustab umbes kolmandiku kogusummast, mis tuleneb alates 2021. aastast ülikoolis sõlmitud teadus- ja arendustegevuse välislepingutest.

Järgmine, kümnes teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm algab küll alles 2028. aastal, kuid

liikmesriigid on juba välja töötanud ühised lähtealused selle strateegilise kava koostamiseks¹ ja huvirühmad on esitanud ettepanekuid.

Ka Tartu Ülikool on uue raamprogrammi seisukohtade kujundamisel osalenud, nii rahvusvahelistes ülikoolide võrgustikes kui ka koostöös Eesti poliitikakujundajatega.

Itaalia endine peaminister Enrico Letta tegi oma aprillis ilmunud raportis Euroopa ühisturu tugevdamise kohta² ettepaneku sõnastada lisaks neljale põhivabadusele (inimeste, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumine) ka viies: teadmiste (hariduse, teaduse ja innovatsiooni) vaba liikumine. See eeldab õigusaktide ja rahastusvõimaluste ühtlustamist, paremat ligipääsu andmetele, uute ettevõtete toetamist ja ülikoolide koostöö suurendamist.

Liikmesriigid soovivad suuremat eelarvet

Enamik Euroopa Liidu liikmesriike soovib järgmise raamprogrammi eelarve olulist kasvu. See aitaks parandada Euroopa konkurentsivõimet; pealegi on uute eelisvaldkondadena lisandunud (teadus)julgeolek ja kaitsevõimekuse suurendamine.

Euroopa Komisjon ei ole uue raamprogrammi eelarve suhtes seni veel seisukohta võtnud. Arvestades aga välispoliitilist olukorda, liikmesriikide pigem konservatiivset eelarvepoliitikat ja seda, et uus raamprogramm on üks osa Euroopa Liidu järgmise eelarvestrateegia (2028–2034) kokkuleppes, peetakse tõenäoliseks pigem eelarvet, mis on senise programmiga samas suurusjärgus ja kohandatud inflatsioonist tingitud kulude kasvuga.

Samuti rõhutab komisjon, et vaid neli liikmesriiki (Austria, Belgia, Rootsi ja Saksamaa) on täitnud Euroopa teadusruumi keske eesmärgi kulutada kolm protsenti sise-majanduse kogutoodangust.

Siiski on komisjoni teaduse ja innovatsiooni peadirektoraat tunnistanud vajadust leida lisaraha, et hoo- gustada tipp-projektide elluviimist ja

teadustulemuste rakendamist. Üks keskseid küsimusi on, kas Euroopa pikaajalise konkurentsivõime tagab pigem tipp-tasemel alusuuringute või hoopiski võtmetähtsusega tehnoloogiate toetamine.

Nii teadusmahukate ülikoolide võrgustik The Guild kui ka Euroopa ülikoolide liit, mille liige Tartu Ülikool on, toetavad kümnest raamprogrammi eelarve kahekordistamist 200 miljardi euron. Sellest vähemalt kolmandik oleks ette nähtud tipp-teaduse ja teadlaste järeikasvu toetamiseks.

Teisalt soovivad mitmed Euroopa ettevõtete ühendused suurema tehnoloogilise valmidusega teadus- ja arendusprojektide ning tööstuspartnerluse eelarve osakaalu kasvatamist.

Seega peavad ülikoolid ja teadlased senisest paremini selgitama alusuuringute tähtsust ja teadustöö mõju ühiskonnas. Tartu Ülikooli teadusprorektori Mari Moora sõnul on kõrgel tasemel alusuuringute piisav rahastus tuleviku majanduse ja ühiskonna konkurentsivõime tagatis, sest tulevikutehnoloogiate loomise baas on praegu saadud alusteadmised.

Ülikoolid ja teadlased peavad senisest paremini selgitama alusuuringute tähtsust ja teadustöö mõju ühiskonnas.

„Tehnoloogiaid arendavad nii avalik kui ka erasektor. Alusuuringuid tehakse aga valdavalt avaliku sektori teadus- ja arendusasutustes, peamiselt ülikoolides, ning seda rahastab avalik sektor,“ selgitab Moora. Euroopa Teadusnõukogu (ERC) finantseeribki n-ö

eesliiniteadust, mis tegeleb suuremalt jaolt alusuuringutega. „ERC näitab oma avalduses kümnest raamprogrammi tuleviku kohta³ ilmekalt, et alusuuringud on tõhusaim viis Euroopa konkurentsivõime kasvata- miseks,“ kinnitab teadusprorektor.

Praeguse, 2027. aastani kehtiva raamprogrammi eelarvest on 3,3% mõeldud väiksema innovatsiooni- võimekusega liikmesriikide, sh Eesti toetamiseks. Selleks on „Euroopa horisondis“ olemas osaluse laiendamise ja Euroopa teadusruumi tugevdamise tööprogramm.

Kas osaluse laiendamine täidab eesmärgi?

Enam kui kolmandik Tartu Ülikooli „Euroopa horisondi“ rahastusest, ligi 26 miljonit eurot, tuleb osaluse laiendamise tööprogrammist. Muu hulgas on sellest rahastatud „Teamingu“ meetme personaalmeditsiini ja bioinseneeria tippkeskusi, samuti on meie teadlased saanud hulgaliselt „Twinningu“, Euroopa teadusruumi õppetooli jt grante.

Ent kui grantide poolest on Eesti üks edukamaid osaluse laiendamise programmi riike, siis kas see prog-

ramm tervikuna täidab oma eesmärgi?

Teadus- asutuste võrgustiku Alliance-4Life analüüs⁴

viitab, et kuigi edukuse määrad on raamprogrammis ühtlustumas, saavad väiksema innovatsiooni- võimekusega riikide asutused jätkuvalt vähe ERC ja Euroopa Innovatsiooninõukogu grante ning on „Euroopa horisondi“ projektides harva juhtpartnerid. Seetõttu

toetavad need riigid osaluse laiendamise eelarve suurendamist. Rõhutatakse, et meetmed ei peaks keskenduma pelgalt institutsionaalse võimekusele ja teaduskoostöö võrgustikule, vaid pigem tippteadlaste ja rahvusvahelise teaduskoostöö toetamisele.

Alliance4Life'i töörühmas osalev Tartu Ülikooli rakubioloogia professor Toivo Maimets peab kõige olulisemaks kokkulepet Euroopa teadusruumi tuleviku kohta.

„Võib ju argumenteerida, et parim oleks koondada kogu teaduse ressursid ja talendid üle Euroopa vaid mõnesse kohta, mis asuks loogiliselt eelkõige „vanades“ liikmesriikides,“ arutleb Maimets. „Taolised argumentid kõlasid kunagi ka Euroopa tehnoloogiainstituudi loomise algsete ideede ajal. Selle mõtte varjukülge on aga just väiksemate ja seni vähem võimekate riikide jaoks asjaolu, et tipptasemel kõrghariduse eelduseks on nimelt tippteaduse olemasolu.“

Üleeuroopaliste taotlusvoorude maht on suurenenud, kuid Eesti kaasrahastus jäänud samale tasemele. See vähendab nii taotluste edukuse määra kui ka Eesti asutuste rolli projektides.

Nii kannataks paljude Euroopa Liidu ülikoolide ja sedakaudu ka pikaajalise innovatsioonivõimekuse tase. „Tulemuseks võib olla kaheküüruline Euroopa,“ märgib Maimets.

Seetõttu kutsuvad The Guild⁵ ja teised ülikoolide ühendused üles suurendama osaluse laiendamise eelarve osakaalu, kohaldama meetmeid

ka ülejäänud raamprogrammi osadele ja suurendama riikide kaasrahastusvõimalusi, sh tõukefondidest.

Eesti on liikmesriikide innovatsioonivõimekuse edetabelis viimastel aastatel teinud märgatava tõusu ning praegu on ebaselge, kas ja millises rollis saame uues raamprogrammis osaluse laiendamise sihtriigina jätkata. Lisanduda võib ka uusi liikmesriike. Nii või teisiti mõjutab osaluse laiendamise tööprogrammi tulevik ülikooli teadusrahastust märkimisväärselt.

Välispoliitiline foon mõjutab teadust

Muutunud välispoliitilises olukorras on kerkinud küsimusi nii teadustulemuste tsiviil- ja militaarotstarbelise kasutamise kui ka üldisema teadusjulgeoleku kohta.

Ühest küljest soovitakse jätkata avatud teaduse põhimõtete laiendamist, teisalt aga suunata paremini teadustulemuste kasutamist ning anda rohkem ressursse liikmesriikide

kaitsevõimekuse ja -koostöö arendamiseks.

Maikuu kinnitasid liikmesriigid teadustulemuste vastutustundliku kasutamise ja rahvusvahelistumise soovitusel.⁶ Nende põhjal koostatakse ühised eeskirjad nii teadusrahastuse taotlemise kui ka tulemuste kasutamise kohta koos kolmandate riikidega.

Raamprogrammi toetusi nähti seni ette vaid tsiviilotstarbeliseks teadus- ja arendustööks. Militaararendust toetab Euroopa Kaitsefond,

Foto: AuraFinace / Pixabay

mille eelarvet on komisjon samuti suurendanud.

Tänavu mais toetas Eesti valitsus kahesuguse, st nii tsiviil- kui ka militaarotstarbega tehnoloogia alaste teadusuuringute rahastamist järgmisest raamprogrammist.⁷ Samas pidas valitsus oluliseks, et see ei halvendaks nende rakenduste rahastamist ja teadustulemuste kasutamist, mis on loodud ainult tsiviil- või ainult kaitsetstarbel.

Uue raamprogrammi abil tuleks enam lahendusi otsida ka üleilmsetele probleemidele nagu radikaliseerumine, ränne, majanduskriisid, kliimasoojenemine jne.

Teadusasutused ja ülikoolid ootavad 2028.-2035. aasta raamprogrammi eelarve kasvu, sest see aitaks parandada Euroopa konkurentsivõimet.

Sellega seoses on arutletud ka sotsiaal- ja humanitaarteaduste tähtsuse üle. Praeguse „Euroopa horisondi“ meetmetes on nende lõimimine uurimisprojektidesse kas soovitatav või kohustuslik. Järgmises raamprogrammis peaks see jätkuma veelgi laialdasemalt.

Samas rõhutavad ülikoolid, et sotsiaal- ja humanitaarteadusi ei tohiks käsitleda teiste teadusalade satelliitidena, vaid neid tuleb varasemast enam toetada iseseisvate valdkondadena: just neilt oodatakse senisest konkreetsemat ühiskondlikku mõju.

Ligikaudu veerandi käimasoleva raamprogrammi eelarvest saavad 59 valdkondlikku partnerlusvõrgustikku (lisandub liikmesriikide või ettevõtete kaasrahastus, sõltuvalt partnerluse tüübist). Selgituseks, partnerluse all on silmas peetud püsiva iseloomuga, 7–15-aastaste lepingute alusel tegutsevaid teaduskoostöövõrgustikke.

Eelarvest suurima osa saavad komisjoni ja erasektori tööstuspartnerlusprojektid, mis toetavad uute toodete ja teenuste turuletoomist Euroopa jaoks tähtsates tööstus- ja tehnoloogia-sektorites.

Riigi kaasrahastus peab kasvama

Paraku puudub väiksemate riikide ettevõtetel ja ülikoolidel sageli võimalus pakkuda suurematele konkurentsi mahukates tehnoloogiapõhistes taotlusvoorudes. Riikide kaasrahastusega partnerlusprojektide väljalavimine ja algatamine on olnud aeglane ning töömahukas.

Praegu toimib Eesti osalusel 15 valdkondlikku koostöövõrgustikku,⁸ millele järgmisel aastal lisandub veel viis. Võrreldes varasemate ERA-NET-i partnerlusprojektidega on taotlusvoorude maht ja projektid märksa suuremad, kuid Eesti kaasrahastus (u 150 000 eurot projekti kohta) on jäänud samale tasemele. See vähendab nii taotluste edukuse määra kui ka Eesti rolli projektides.

Liikmesriigid soovivad partnerlusvõrgustike elluviimist lihtsustada ja vähendada nende kattuvust raamprogrammi teiste osadega. Eesti teadlaste partnerluses osalemise ulatuse, sh kaasrahastuse suurendamine eeldab aga riigi otsust.

Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi (EIT) võrgustikes on mureks projektide suhteliselt suure omaosaluse kohustus ning kasumi jagamine väljaarendatud toodete ja teenuste turustamisel. Need raskendavad ettevõtlus- või õppearendusteenuste partnerite leidmist ja ülikoolile sobiva koostöömudeli saavutamist.

EIT võrgustikud on muutumas uuenduste rahastajatest pigem ettevõtlusõppe ja iduettevõtluse toetamise kompetentsikeskusteks.

Tänavu sügisel korraldab Haridus- ja Teadusministeerium avaliku konsultatsiooni Eesti huvide kohta kümnendas raamprogrammis. Grandikeskus kutsub ülikooliperet üles selles aktiivselt osalema.

Tulevase raamprogrammi põhiküsimuste arutelu tasub jälgida uudisteportaalist ScienceBusiness.⁹ **UT**

Viited

¹ european-research-area.ec.europa.eu/news/era-adopted-its-opinions-fp-10-and-next-era-policy-agenda.

² consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf

³ erc.europa.eu/news-events/news/statement-erc-scientific-council-next-eu-fp.

⁴ alliance4life.ceitec.cz/policy-paper-on-efficiency-of-widening-measures/.

⁵ the-guild.eu/news/2024/beyond-horizon---creating-an-ambitious-framework-p.html.

⁶ research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/eu-member-states-adopt-recommendations-enhance-research-security-2024-05-23_en.

⁷ riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/aa1fb1fa-6832-4ca1-83b5-529c441c6a9c/.

⁸ etag.ee/valiskoostoo/euroopa-horisont/partnerlused/era-net-projektid/.

⁹ sciencebusiness.net.

Bakterid saab muuta kahekordselt kasulikuks

Professor **Kaspar Valgepea** uurib heitgaase „söövaid“ baktereid, kelle abil on võimalik toota kütuseid, kemikaale ja muid materjale.

Noorukieas oli Kaspar Valgepea (40) andekas kergejõustiklane, nagu ka tema isa, kõrgushüppaja Tarmo Valgepea. Vigastuse tõttu tuli spordiga teha lõpparve ja seejärel pühendus Valgepea teadusele, ent ta leiab, et neil kahel tegevusalal on palju ühist.

„Nii spordis kui ka teaduses on tähtsad sihi-kindlus, südikus, töökus, ambitsioon, kirg ja kannatlikkus – ja uudishimu! Tippu jõudmiseks on võtmetähtsusega see, et oskaksid näha põhjuse ja tagajärje seoseid ning toimuvat analüüsida. Mõlemal alal pakub andekus vaid eeldusi, saavutused tulevad ikkagi ränga tööga,“ räägib Valgepea, kes on alates maikuust gaasfermentatsiooni professor.

Gaasfermentatsioon on sisuliselt fermenteerimine ehk hapendamine, kus kasutatakse toiteallikana gaasilist toitainet, näiteks vingugaasi, süsihappegaasi või vesinikku. Seni on seda meetodit tööstuslikult kasutatud esmaajoonel etanooli tootmisel.

UT palus uuel professoril täita ankeedi, et saaksime temaga tutvust teha.

► Kaspar Valgepea pälvis tänavu Euroopa Teadusnõukogult 2,3 miljoni euro suuruse grand, mille toel tema töörühm uurib ja arendab heitgaase tarbivaid baktereid.

Uued professorid peavad pärast ametisse asumist avaliku inauguratsiooniloengu, kus nad tutvustavad oma teadusteemat. Eelolevate loengute teave on veebilehel ut.ee/inauguratsiooniloengud.

Rakuvabrikud

Uurimistöö sisu ühe lausega

Arendame oma tööruhmas gaasfermentatsiooni tehnoloogiat, mis võimaldab toota süsinikupõhistest jäätmetest mikroobide abil kütuseid, kemikaale ja muid materjale.

Huvipakkuvad teemad, mida uurida

Gaasfermentatsioonis kasutatavaid atsetogeenseid baktereid on suhteliselt vähe uuritud. Need on anaeroobsed organismid, mis kasutavad toiduks plahvatusohtlikke ja mürgiseid gaase (H_2 koos CO_2 -ga ja CO) ning kasvavad aeglaselt. Nende bakterite geenide funktsioonidest on praegu teadmisi väga napilt ja see tõsiasi pidurdab rakuvabrikute arendamist. On oodata, et meie uuringud viivad arusaamise atsetogeenidest uuele tasemele ja aitavad kaasa rakuvabrikute arendusele.

Olulisim tõdemus

Kuigi baktereid peetakse üldiselt primitiivseteks, on nad minu arvates vägagi targad ja kavalad isepaljunevad organismid, kelle ainevahetusest, rakuprotsessidest ja toime mehhanismidest on meil palju õppida.

Foto: Andres Tennus

Igapäevane töö

Akadeemiline eeskuju

Vaba aeg

Hea nõu

Innustavad õpetajad

Enim on mind innustanud minu esimene juhendaja emeriitprofessor Raivo Vilu, kes õpetas igale olukorrale lahendust leidma, ja järel-doktorantuuri juhendaja professor Esteban Marcellin, kelle võime mõelda kastist välja on muljetavaldav.

Kaudselt on mind inspireerinud ka nobelist Richard Feynman oma ütlusega „What I cannot create, I do not understand“ („Seda, mida ma ei suuda luua, ma ka ei mõista“).

Midagi kehale ja vaimule

Hobid

Parima meelega veedan koos perega aega looduses või teen sporti. Kui oleks võimalus, reisiks rohkem ja tsivilisatsioonist kaugemale.

Parim viis puhata

Kõige mõnusam on teha sporti, lugeda, kuulata muusikat ja veeta aega sõpradega.

Soovitan!

Lugemiseks Haruki Murakami raamat „1Q84“, vaatamiseks film „180° South“, kuulamiseks Centre El Muusa samanimeline album.

Fotod: erakogu

Kaspar Valgepea annab matkapisikut edasi.

Soovitusi huvilistele

Mida peaks teadma gaasfermentatsiooni kohta?

Gaasfermentatsiooni, nagu ka mõne teise biotehnoloogilise protsessi kombineerimine bioinseneeriaga võimaldab ühte „riistvara“ (loe: tehast) ning eri „tarkvara“ (loe: rakuvabrikuid) kasutades toota erinevaid ühendeid.

Millest võiks alustada tudeng, kes tunneb teie eriala vastu sügavat huvi?

Samast, mida soovitaksin iga eriala puhul: küsi nii kaua, kuni saad vastused, ja siis küsi, mis küsimata jäi.

Tuulisel talvepäeval sobib suuskade asemel lainelaud.

Foto: Andres Tennus

Keelekursuste kõrval korraldatakse ülikooli välistöötajatele pea iga kuu ühiseid ettevõtmisi, et nad tunneksid end tere-
telnuna ning kohtuksid eesti keele kõnelejatega. Hetk Mehhiko kultuuriõhtult, kus tähistati surnutepäeva.

„Kas tahaksid ära õppida salakeele?“

Ülikoolis on uuritud nii välistöötajate kui ka -magistrantide suhtumist eesti keele valdamisse ning nende keeleõppega seotud muresid. Välismaalased, kes ei saa eesti keelt selgeks ja siinse kultuuriga tuttavaks, on altimad töölepingu või õpingute lõppemise järel Eestist lahkuma.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee
TIIA KÖNNUSSAAR
tiia.konnussaar@ut.ee

„**K**ui tahame, et võimekad välis-
üliõpilased ja -õppejõud meile
jääksid ning ülikooli ja Eesti
riigi edenemisele kaasa aitaksid, peab
keeleõpe olema palju hõlmavam kui
ainult keelekursused. Keeleoskusega

ei pruugi Eestisse jäämise soovist pii-
sata,“ nendib Tartu Ülikooli keele-
nõunik Helika Mäekivi.

See tõsiasi ajendab rahvusülikooli
otsima võimalusi, kuidas eesti keel
välistöötajatele ja muukeelsetele

Infot eesti keele õppimise võimaluste kohta Tartu Ülikoolis leiad keeleõppepesast:

Seitse soovitus eesti keelt kõnelevatele ülikoolipere liikmetele

1. Suhtu välistöötajatesse ja -üliõpilastesse külalislahkelt. Sina oled Eesti ja Tartu Ülikooli visiitkaart.
2. Näita initsiatiivi! Alusta lihtsatest asjadest: ütle koridoris või loengusaalis tere, küsi, kuidas läheb, või räägi ilmast.
3. Anna võimalus eesti keelt harjutada: ole seejuures kannatlik ja rahulik, vajaduse korral sõnasta oma mõte ümber, too näiteid või kasuta kehakeelt.
4. Tunnusta teise keele kõneleja pingutusi eesti keele rääkimisel ja julgusta teda kõnelema.
5. Osale ka ise keelekohvikutes, tandemõppes või keelesõbra kursustel – nii võid saada uusi teadmisi ja sõpru.
6. Oska anda häid soovitusi! Ülikoolis on arvukalt eesti keele praktiseeri-
mise ja enesetäiendamise võimalusi, mille kohta leiab teavet sisekoolitus-
kalendrist ja keeleõppepesast.
7. Märka klepsu! Sellest sügisest hakatakse ülikoolis jagama klepse, mis
innustavad rääkima eesti keeles ja mida saavad kasutada nii eestlased kui
ka välismaalased. Märka klepsukandjaid ja tee nendega eesti keeles juttu.

üliõpilastele senisest lihtsamini selgeks
saaks. Pealegi on rahvusülikooli põhi-
mõtteline kohus eesti keelt edendada ja
säilitada.

Kuivõrd eestlased ise oma keelt väärtustavad?

Personaliarenduskeskuse juhataja
Piret Tatunts nendib, et ainult keele-
kursustest eesti keele selgekssaami-
seks ei piisa. „Millegipärast peetakse
külalislahkuseks seda, kui hakkame
välismaalase või teist keelt kõneleva
inimesega kohe võõrkeeles rääkima.
Aga nii ei anna me talle võimalustki
eesti keelt harjutada!“ ütleb ta.

Ülikoolis on mitu head näidet juh-
tidest, kes oma välistöötajaid keele-
õppes igati aitavad. On instituute, kus
ei kokku lepitud, et kindlates koh-
tades ja teatud ajal räägitakse ainult
eesti keeles. Mõned juhid on korral-
danud keeleõppe tööpäeva sees või
maksavad usinatele keelekursustel
käijatele semestri lõpus lisatasu.

Tatuntsi sõnul saab kolleegi või
välisüliõpilase keeleõpet toetada väi-
keste igapäevaste
asjadega: kut-
suda ta lõunale,
arutada kohvi-
nurgas ilma
üle, õpetada ja
selgitada liht-
said fraase jutu
käigus.

„Mul on olnud hea võimalus
jälgida, kuidas mu kolleeg Sirli
[Urbas] välistöötajatega suhtleb.
Kohtudes ütleb selgelt tere, üritus-
tel osalejate allkirju kogudes alus-
tab suhtlust rahulikult eesti keeles, ja
kõik saavad aru!“ kiidab Tatunts.

Kuidas meil eesti keele õppimisega läheb?

Ülikool pakub kõigile võõrkeelsete
õppekavade eesti keele oskusega üli-
õpilastele eesti keele ja kultuuri
õpet. Doktorante motiveeritakse

omandama kõrgtasemel eesti keelt,
muu hulgas selleks, et neist saaks
meie akadeemiline järelkasv.

Seadusest tulenev eesti keele oskuse
nõue on kirjas kõigis võõrkeelsete
töötajate tähtajatutes töölepingutes:
esimese viie aastaga tuleb omandada
eesti keele B1-taseme oskus. Eesti keelt
julgestatakse õppima ka tähtajalise
lepinguga töötajaid, kes tulevad näi-
teks vahetusõppejõuks.

Akadeemiliste töötajate värbamisel
ja atesteerimisel võetakse senisest
rohkem arvesse eestikeelsete origi-
naal- ja tõlketekstide kirjutamist.

Eesti pole oma keelepoliitikaga
ükski – viimastel aastatel on ka teistes
Euroopa riikides hakatud rahvus-
keeltele rohkem tähelepanu pöörama.
Kui vahepeal oli näiteks Hollandis
palju koole, kus õpetati ainult inglise
keeles, siis nüüd soodustatakse järjest
enam ka hollandi keele õppimist.

„Kui keeleoskuse nõue on
seaduses ja töölepingus kirjas,
tuleb juhil keele õppimist võimaldada
tööaja sees.“ – Piret Tatunts

„Meil on kuulda olnud, et kui
nõuda teiste riikide tippteadlastelt ja
-õppejõududelt eesti keele õppimist,
ei tule nad meile tööle. Aga paljudes
Euroopa ülikoolides on tavaline, et viie
aasta pärast õpetab ka väljastpoolt saa-
bunud õppejõud kohalikus, mitte ing-
lise keeles,“ ütleb Helika Mäekivi.

Muu kodukeelega eesti keele õppi-
jad on mõtteliselt jagatud kolme
rühma: välistöötajad, välisüliõpilased
ja siinsed eesti keelt teise keelena kõne-
levad üliõpilased. Kõigil neil on või-
malus võtta kursusi maailma keelte ja

» kultuuride instituudist ning eesti ja üldkeeleteaduse instituudist.

Kui ülikooli kursused mingil põhjusel ei sobi, saab keelt õppida ka mujal, näiteks Tartu Rahvaülikoolis või Folkuniversitetis. Muide, välisõpetajale ja tema abikaasale või elukaaslasele pakutakse võimalust õppida igas semestris ühel eesti keele kursusel kuni 300 euro piires tasuta.

Piret Tatunts ütleb, et tõepoolest on ka riike, kus kohaliku keele õppimine on justkui töötaja enda lõbu: sellega tuleb tegelda vabal ajal ja õpingute eest ise maksta.

See võib olla üks põhjus, miks osa inimesi ka meil keelekursuste suhtes optimistlikud ei ole.

„Kui keeleoskuse nõue on seaduses ja töölepingus kirjas, tuleb õppimist võimaldada tööaja sees,“ rõhutab Tatunts. „Jah, alguses võib välisõppejõul olla palju tegu sisseelamise ja tööasjade õppimisega, aga hiljem on kindlasti võimalik leida nii sobiv kursus kui ka aeg, mis sobiks muude töö kohustustega. Kasulik on hakata keelt õppima kohe – see teeb tegelikult kohanemise ja lõimumise lihtsamaks.“

„Et võimekad välisüliõpilased ja -õppejõud meile jääksid, peab eesti keele õpe olema palju hõlmavam kui ainult keelekursused.“ – Helika Mäekivi

Helika Mäekivi soovib juhtidel kasutada pehme nõudlikkuse põhimõtet, mida on kirjeldanud eesti keele (võrkeelena) professor Birute Klaas-Lang mitmes ettekandes ja kirjutises: uuel välisõpetajalt tasub mõne aja tagant uurida, kuidas tal eesti keele õppimine läheb ja mil moel saaks talle

Foto: Maria Elisabeth Hodorkina

Edasijõudnute keelelaagris Pühajärvel osales tänavu talvel 19 välisõpetajat.

selle juures kõige paremini abiks olla.

„See annab mõista, et soovime aidata inimesel meie kultuurist paremini aru saada ja väärtustame tema eesti keele oskust,“ ütleb Mäekivi.

Lisaks võimaldab keeleoskus välisõpetajail olla rohkem kaasatud – ülikooli töökeel on eesti keel ja seega on ka juhtorganite töö eestikeelne.

Nii Sirli Urbas kui ka Piret Tatunts nendivad, et sageli vajavad välisõpetajad lihtsalt julgustamist.

„Isegi tippteadlased tunnevad end uues keskkonnas ebakindlalt ja on hea, kui kolleegid neid lahkelt toetavad,“ arutleb Tatunts.

„Mäletan, et

keskkooli ajal rääkis välismaal üsna vigast inglise ja vene keelt – keegi ei pahanud selle pärast. Peaksime ise samamoodi teisest rahvusest inimestega kannatlikkust varuma ja neile abiks olema.“

Hea viis keelt õppida on näiteks tandemõpe, kus kasu on vastastikune.

Urbas, kes on välisõpetajatega tegelnud juba kümme aastat, nendib, et kuigi pikemad jutud ja esimesed vestlused uute tulijatega peetakse inglise keeles, on sõbralik ja lihtne eesti-keelne vestlus enamasti asjakohane.

„Päris alguses rääkisins ilmselt liiga keeruliste lausetega, aga kui lausa näed, et vestluskaaslase aju hakkab su jutu peale suitsema, siis püüad mõelda, kuidas lihtsamini öelda. See õpetab ka endale keele ja suhtlemise kohta väga palju,“ ütleb Urbas.

Piret Tatunts tõdeb, et eesti keele olukorra teeb keeruliseks kõnelejate vähesus. Kui inglise, vene, saksa ja prantsuse keelega saab paljudes maailma riikides asju ajada, siis eesti keelt räägib vaid üks rahvakild.

„Kunagi liikus sotsiaalmeedias nali, et eesti keel on salakeel ja eestlased ei tahagi, et teised selle ära õpiksid – seepärast me lähemegi võõramaalast kohates kohe inglise keele peale üle,“ muigab ta. „Aga miks mitte rõhudagi meie keele eksootilisusele ja küsida välismaalaselt intrigeerivalt: „Kas tahaksid ära õppida salakeele?““ UT

Tartu Ülikooli keelenõustajad on Tartus Kulla Mellov (kulla.mellov@ut.ee) ning Narvas Silvi Seesmaa (silvi.seesmaa@ut.ee) ja Maria Iqbal (maria.iqbal@ut.ee).

Kuidas keelenõustaja üliõpilasi aitab? Aasta võrkeelsete tudengite nõustamist.

KULLA MELLOV

TÜ muu emakeelega üliõpilaste keelenõustaja

Kõik kirjutajad vajavad kaaluka teksti ülevaatamiseks ja tagasiside saamiseks teist silmapaari. Võrkeeles kirjutamisel on tagasiside veelgi olulisem.

Möödunud sügisel alustasin Tartus muu emakeelega üliõpilaste eesti keele nõustamist. Narva kolledžis on seda tehtud juba alates 2015. aastast, tõi küll, keskendudes nõustamise kõrval suuresti eesti keele tasemeeksami ettevalmistusele.

Esimese nõustamisaasta põhjal võib öelda, et üliõpilased on pakutud võimaluse hea meelega vastu võtnud. Keelenõustamisele jõuavad nad

peamiselt pikemate akadeemiliste tekstide kirjutamisel.

Kõige rohkem tuldi nõustaja juurde kevadsemestril, aprillis-mais. Oli näha, et üliõpilasi motiveerib oma keelekasutust kontrollima peamiselt lõputöö.

Mõni käis töö kirjutamise kestel korduvalt konsultatsioonis, suurem osa aga soovis keelenõu saada viimases etapis, kui töö oli esitamiseks juba peaaegu valmis. Keelenõustaja saab üliõpilast toetada enamasti keelelise tasandil, sisulisi ja terminijuhiseid annab ikka eriala õppejõud või juhendaja.

Neid, kes soovisid tagasisidet saada ainult faili lisatud kommentaaridega, ja neid, kes tahtsid lisaks kirjalikele nõuannetele konsultatsiooniks kohtuda, oli enam-vähem võrdselt.

Hästi näib toimivat isiklik suhtlus: nõustamisele soovitakse tulla üksi. Pikemaid tekste aga ühe nõustamistunni jooksul koos üliõpilasega paraku läbi vaadata ei jõua, keskmiselt töötamise läbi kaks-kolm lehekülge.

Keelenõustaja annabki enamasti nõuandeid vaid väikese tekstiosa põhjal. Ehkki tõenäoliselt tuleb ülejäänud lehekülgedel ette muidki tüüpi vigu, aitab selline osaline tagasiside kirjutajal märgata parandamist vajavaid kohti edaspidi ka iseseisvalt.

Nii keelenõustaja kui ka -toimetaja parandavad õigekeelsust, stiili ja sõnastust, ent kui toimetaja teeb need parandused üldjuhul ise ära, siis nõustaja annab analüüsitava tekstiosa kohta tagasisidet ja tervikteksti parandused teeb autor. Keelenõustamine on nagu interaktiivne toimetamine, kus üliõpilane osaleb aktiivselt ning fookus on õppimisvõimalusel ja keeleoskuse parandamisel.

Nõustamisele tulevad üliõpilased ka üldiste keeleküsimustega, et olla teadlikum keelekasutaja. Näiteks kõrgtasemel eesti keele oskajal, kes vaistlikult kõneleb korrektselt, aga on mõelnud, milline seletus ühe või teise grammatilise struktuuri taga võiks olla, aitab nõustaja reeglite aru saada ja häid abimaterjale leida.

Nõustamiskordi jagus eelmisel õppeaastal kummassegi semestrisse võrdselt veidi üle 70. Seejuures jõudis muu emakeelega üliõpilasi minuni kõigest ülikooli valdkondadest ja ka mujalt peale Tartu. Üliõpilased on keelenõustamisele oodatud ka alanud õppeaastal. UT

Keelenõustamisest on kasu

Kristiina Tomilova

eesti ja soome-ugri keeleteaduse bakalaureuseõppe teise aasta üliõpilane

Keelenõustamisest oli eelmisel aastal mulle suur abi. Meeldis, et igale parandusele oli lisatud seletus, või kui ei olnud parandust, siis oli soovitus, millele lauses tähelepanu pöörata. Selline lähenemine õpetas mind oma töid ka ise keeleteadlikuma pilguga vaatama. Samuti oli keelenõustamise võimalus aasta jooksul alati kättesaadav ja tagasiside tuli üsna kiiresti. Keeruline oli vaid see, et mõnikord saime ühest lausest erinevat moodi aru ning parandusettepanek võis minus hoopis segadust tekitada. Üldiselt on mul aga väga hea meel, et keelenõustamine on meie ülikoolis olemas. Muu emakeelega tudengitele on sellest tõesti kasu!

Pilk ajaloo hõlma vajunud keskaegsesse Tartusse

Oktoobrist on ülikooli muuseumis näha vanim kolmemõõtmeline kujutis Tartu vandlinnast aastast 1686. Praegu asuvad selles piirkonnas Tartu Ülikooli südalinna õppehooned.

MARGE KONSA
arheoloog

MARIANN RAISMA
TÜ muuseumi direktor

Rootsi Kuninglikus Armeemuuseumis on hoiul enam kui 300 aasta vanune Tartu linna puitmakett, mida on seni oma silmaga näinud vähesed. Nüüd on sellest valmimas täpne koopia, mis jääb Tartusse.

17. sajandi Tartu maketi teevad eriti väärtuslikuks objektid, mis on tänapäevaks linnaruumist kadunud. Nii on sellel kujutatud ülikooli peahoone kohal asunud Maarja kirikut, Tartu Uue Teatri kohal olnud Püha-vaimu kirikut ja Toomel tähetorni asemel kõrgunud piiskopilinnust. Samuti saab näha silda üle pealinnuse ja eeslinnuse vahelise vagumuse, kuhu hiljem rajati püssirohukelder.

Kui omaaegsest kahe kilomeetri pikkusest linnamüürist on tänapäeval maapinnal säilinud ainult mõned lühikesed jupid, siis maketil on keskaegne ringmüür nähtav terviklikuna, koos arvukate tornide ja väravaehitistega.

Toomkirik, algselt maketil nimetusega *afbrändt Domkyrkia*, on seevastu kujutatud ilma katuse ja

tornikiivriteta. See kunagine Liivimaa võimsaim katedraal oli 17. sajandiks varemetes.

Sõjaline otstarve

Muidugi polnud ruumilise mudeli valmistamise eesmärk jäädvustada keskajast säilinud objekte, vaid planeerida ja visualiseerida linna uusi sõjalisi kindlustusi. Suurtükkide ajastul ei pakkunud keskaegsed kivist linnamüürid enam piisavat kaitset, mistõttu hakati vanade linnasüdame ümber rajama muld-kindlustuste võõndeid.

Tartus algas bastionide ehitus juba 1630. aastatel, kuid kogu protsess oli väga vaevaline, kuna nõudis mahukaid pinnase- ja ehitustööd ning kauge provintsilinna arendamine ei olnud Rootsi riigi prioriteet. Uuesti hoogustusid kindlustustööd pärast Vene-Rootsi sõda, kui Rootsi sai vahepeal Vene väe käes olnud Tartu 1661. aastal uuesti enda valdusse.

1682. aastal külastas Tartut pikema ringreisi käigus Rootsi juhtiv kindluseinsener, kindralkortermeister Erik Dahlbergh, kelle ülesanne oli koostada kuningale põhjalik ülevaade Rootsi Läänemere-provintside kindlustuste seisukorrast. Dahlberghi kirjalikku raportit täiendasid Tartu olemasolevate kindlustuste

ülesmõõtmisjoonised ja puitmakett, mille Dahlbergh esitas maketil oleva teksti järgi 8. detsembril 1686.

Kuigi Dahlbergh ise pidas Tartu kindlustamist oluliseks, ei suutnud ta kuningat lisaraha vajalikkuses veenda. Maketi valmistamise ajaks olid täielikult välja ehitatud kaks eskarp-müüridega ehk kivijalamitega bastioni, ülejäänud olid planeerimisjärgus. Kavandatud kaheksast bastionist jõudsid rootslased enne põhjasõda valmis ehitada ainult pooled. Ka maketil kujutatud Rootsi-aegsed bastionid ei ole linnaruumis algsel kujul säilinud, vaid pärast õhkimist 18. sajandil taastati need veel samal aastasajal samades kohtades ja samas mahus.

Tehtud Eestis, hoitud Rootsis

Männipuust valmistatud makett on 1,4 × 1,6 m suurune ja kaetud pealt õlivärvidega. Maketil oleval kirjalikult osutavad, et algselt oli sellel rohkem hooned, näiteks raekoda ja Jaani kirik, kuid need on aja jooksul hävinud.

Osa kunagisest infost on kaduma läinud ka restaureerimise ja ülevärvimise käigus, mida tehti 1880. aastatel ja viimati 1930. aastate lõpus.

Rootsi riigile kuulunud kindlustuste makettide valmistamine kujunes 17. sajandil tavapäraseks. Sellest ajast on teada vähemalt 16 maketti,

Ajaloolise maketi fotole lisas kuraator Marge Konsa ajakirja tarvis oluliste maamärkide nimetused.

Foto: Ragnar Saage

millest enamik oli Dahlberghi tellitud. Eesti linnadest tehti ruumilised kujutised lisaks Tartule ka Tallinnast ja Kuressaarest.

Makettide valmistamiseks olid Rootsis eraldi ametis mudelistid. Mõnel puhul on maketid jooniste järgi valmistatud ja värvitud Stockholmis. Tartu oma valmis Eestis kohapeal ja on teada, et fortifikatsiooniekspert ooberstleitnant Paul von Essen, kelle kavandil see põhines, viis selle Stockholmisse, kus seda hoiti koos teiste linnamakettidega kuningalossi fortifikatsiooni osakonnas. 1937. aastal anti kõik ajaloolised kindlustuste maketid üle armeemuuseumile ja praegu asuvad need muuseumi uues hoidlas Arlandastadis.

Koopia valmistamise initsiaator oli ajaloolane Kalle Kroon, kes kirjutas maketist ja selle tähtsusest põhjalikult 2012. aasta Horisondis. Tookord kaaluti, kas tuua makett kopeerimiseks Tartusse või sõita kontrollmõõtmisteks Rootsi vahet.

Koopia digitehnoloogia abiga

Esmalt käis töörühm Tartu Ülikooli muuseumi eestvõttel 2023. aasta detsembris Rootsis originaalmaketi tutvumas ja seda dokumenteerimas.

Arheoloogia teadur Ragnar Saage pildistas maketi igast küljest üles ja tegi fotogramm-meetria tarkvara abil digitaalse kolmemõõtmelise mudeli, millelt on võimalik mõõte võtta. Selle põhjal valmistab Viljandi

kultuuriakadeemia lavastusala spetsialist Eero Ehala koos kunstnik Külli Tamjärvega maketi füüsilise koopia. Sellele lisanduvad ka liigutatavad detailid, mis märgivad ära nüüdseks maketilt kadunud olulisemad Tartu keskaegsed hooned.

1686. aasta Tartu makett on hindamatu allikas linna vanema ajaloo uurijatele ja alates oktoobri lõpust saavad huvilised seda näha õiges keskkonnas, Tartus kohapeal. **UT**

Ülikooli muuseumis avatava näituse „Nähtamatu Tartu. 800 aastat linna algusest“ keskmes on linna sündi tähistavad 13. sajandi sündmused ning linnaruumi, selle elanike ja elukorralduse muutused esimese saja aasta jooksul.

Foto: Jassu Hertsmann

Ave Matsin

seob iidset ja uudset

„Räägime palju looduslikust elurikkusest, aga samamoodi on oluline kultuurilise elurikkuse säilimine ja pärandi hoidmine!“ ütleb Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili lektor ja pärandtehnoloogia õppekava juht **Ave Matsin**.

SVEN PAULUS
ajakirjanik

Ave Matsin on jäänud kodukandile truuks. Tema lapsepõlv möödus Põhja-Viljandi-maal Sürgaveres. Isakodus peeti lehma ja kasvatati kõike eluks vajalikku ise.

Põhikooli lõpetamise järel läks Matsin Tartu Kunstikooli kunstilist kujundamist õppima ja temast pidi saada kolhoosi Kindel Tee kunstnik. Ent ajaks, mil kunstikool läbi sai, olid ka okupatsiooniaeg ja kolhoosikord otsas.

Sestap leidis 20-aastane Matsin töö Sürgavere kooli kunsti- ja käsitööõpetajana. Sinna jäi ta paariks aastaks: kolmandal katsel sai ta sisse Eesti Kunstiakadeemiasse ja asus õppima tekstiili eriala.

„Olen seitsaadik EKA-ga ikka natuke seotud olnud – tegin seal õpetajakoolituse magistrakraadi ja loodan, et varsti lõpetan ka doktorantuuri,“ räägib ta. Tema doktoritöö teema on Lõuna-Eesti varakeskaegse naisterõivastuse rekonstrueerimine Siksali kalme arheoloogiliste leidude põhjal.

Matsini sõnul on tal rahvakunsti vastu olnud huvi kogu elu. Tõuke pärimuse ja pärandiga tegelemiseks andsid nii kodune kasvatus

ja ema huvid kui ka põhikooli kunstiõpetaja, filmirežissöörina tuntud Virve Reiman.

„Reiman sidus kunstitunni ülesanded kas kohalike rahvajuttude või mingi päranditeemaga, või siis kasutasime looduslike materjale. Need asjad kuidagi kõnetasid mind ja jäid hästi meelde,“ ütleb Matsin. „Kui ülesanne oli näiteks karp kujundada, pakkus õpetaja Reiman kasutamiseks välja rahvuslikud ornamendid.“

Õpetaja mõju on teda saatnud edaspidigi: nii Tartu Kunstikooli kui ka kunstiakadeemia koolitöodes on Ave Matsin eri nurkade alt pärandist inspiratsiooni ammutanud.

”Kunstitundides kasutatud rahvajutud, päranditeema ja looduslikud materjalid kõnetasid mind ja jäid hästi meelde.“

Kunstikooli ajal õppis Matsin aasta aega Norras. „Seal sain esimesed impulsid tegeleda tekstiiliga ja õppisin kangastelgedega kuduma.“ Hästi jäi külge ka norra keel, millest on hilisemas elus kasu olnud – mõnda aega on Matsin nimelt ka norra keele õpetajana töötanud.

Ave Matsin oma Viljandimaa talus, selja taga ligi poolteist sajandit vana magasiit. Viimane seisab praegu suuresti kasutuseta, kuid omal ajal on siin elatudki.

Võiks arvata, et rahvusliku tekstiili lektoril on kogunenud päris palju omatehtud rahvariideid, ent tegelikult on kapis ainult üks komplekt: see, mis valmis põhikooli lõpus 1988. aastal, rahvusliku ärkamise kõrgajal. Lihtsalt niivõrd palju on toimetamist, et käsitöö tegemiseks ei jää eriti aega, ütleb ta.

1980. aastate algus oli veel sügav nõukogude aeg, aga kümnendi teises pooles sai rahvustunnete näitamiseks kodus kokku õmmeldud sinimustvalge patsipael, meenutab Matsin.

” Näiteks tekstiilõppijad tulevad oma kodulammaste villaga, teevad meie villalaboris valmis lõnga, koovad kanga ja õmblevad riided valmis.

Toona peeti rahvuslikkust loomuldasa pärandiga kokku käivaks. Tagantjärele arvab ta, et need ei tarvitse üldse nii tugevalt seotud olla. Sellest hoolimata on Eestis pärandkultuur tema arvates igati elus ja rikkalik.

Anu Raua loodud pärandtehnoloogia õppekaval täitub tänavu 30. tegevusaasta. Selle õppekava üliõpilased saavad

Foto: Jassu Hertsman

rakenduskõrghariduse: nad õpivad tundma traditsioonilise käsitöö tehnikaid ja materjale ning kasutama neid praktiliselt ja loovalt. Selle kõrval on ülikoolile kohaselt tähtsal kohal pärandi uurimine ja mõtestamine.

„Algul oli vaid üks väike eriala – talukujundus ja rahvuslik käsitöö, mis oli tekstiilikeskne ja käsitles taluilmaga ning kujundust pigem romantilisest küljest,“ ütleb Matsin.

Pärandtehnoloogia on menukas

Nüüdseks on õppekavasse lisandunud tekstiil, ehitus, metall ja uusima erialana ringtehnoloogia, mis õpetab paikamist, parandamist, taas- ja uskasutust. Enamik Eesti pärandtehnoloogia materjalidest, tehnikatest, oskustest ja teadmistest on praegu õppekavas hõlmatud, puudu on veel vaid väikepuutöönduse osa.

Programmijuhina pöörab Matsin palju tähelepanu sellele, kuidas pärandi osa õppekavas rohkem väärtustada. Tema südameasi on, et õppekavast kujuneks Eesti pärandkultuuri valdkonna tähtis mõjutaja.

Mis sorti inimesed üldse pärandtehnoloogia õppekavast huvituvad? „Aeg on näidanud, et pärandi vastu hakkavad inimesed huvi tundma pigem keskeas ja väga noori tuleb seda õppima suhteliselt vähe,“ nendib Matsin.

„Seda on ka väga keeruline muuta, kuna selleks peaks tohutult panustama põhikoolide käsitöötundidesse. Muidugi püüame jõudumööda asja parandada, uus ringtehnoloogia eriala on meil välja töötatud just selleks, et rohkem noorte huvi äratada.“

Ringtehnoloogias tulevad mängu moodsad märksõnad nagu ringmajandus ja taaskasutus. See tähendab, et midagi uut valmistades kasutatakse vana materjal jääke jätmata ära, tundes ja teades selle väärtusi. Matsini sõnul on tark ja säästlik materjalikasutus üks pärandkultuuri peamisi sõnumeid.

◀ Viimased 17 aastat on Ave Matsin elanud 1930. aastatel rajatud asunikutalus. Selle veranda on tekstiilikunstniku jaoks tõeliselt mõnus koht, kus saab nii tööd teha kui ka puhkehetki nautida.

Foto: Birgit Püve / TÜ muuseum

Rahvusülikooli 100. aastapäevale pühendatud näituse „Tartu Ülikooli 100 nägu“ jaoks poseeris Ave Matsin koos Komimaalt pärit kangastelgede soaga – sümboliseerib korrastatust.

Ave Matsin

- » Sündinud 25. oktoobril 1973.
- » Õppinud aastail 1988–1993 Tartu Kunstikoolis kunstnik-dekoraatoriks ning aastail 1999–2000 Eesti Kunstiakadeemias kunsti ja kunstiajaloo õpetajaks.
- » Lõpetanud 2002. aastal Eesti Kunstiakadeemia tekstiileriala magistriraadiga. Kirjutab Siksali kalme arheoloogiliste leidude põhjal doktoritööd Lõuna-Eesti varakeskaegse naisterõivastuse rekonstrueerimisest.
- » Loonud aastail 2003–2017 Viljandi pärimusmuusikafestivali lavakujundusi.
- » On vaimse kultuuripärandi nõukogu, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu juhatuse ning Kutsekoja kultuuri kutse-nõukogu liige ning aktiivne pärimuskultuuri edendaja.
- » Pälvinud üle kümne teaduspreemia ja tunnustuse, teiste seas 2011. aastal Tartu Ülikooli aumärgi, 2016. aastal Eesti Kultuurkapitali Rahvakultuuri Sihtkapitali aastapreemia ja 2022. aastal Valgetähe V klassi teenetemärgi. Saanud korduvalt ka kultuuriakadeemia aastapreemia.

Muu hulgas on ringtehnoloogia õppekava sõnum, et inimesel ei ole äraelamiseks vaja ilmitingimata midagi kusagilt mujalt tuua, kui ta tunneb oma kohalikke taastuvaid loodusmaterjale, oskab neid käsitseda ja teab, mida millestki teha saab. Selle mõtteviisiga sobib kokku ka lihtne asjade parandamine.

„Neid võimalusi tuleks just praegu rohkem esile tõsta, kui soovime keskkonnaprobleemide leevenemist,“ ütleb Matsin veendunult.

Kaugõpe teeb pärandtehnoloogia õppekava ligitõmbavaks ka neile, kes õpivad töö ja pere kõrvalt. Üliõpilaste seas on päästjaid ja politseinikke, õpetajaid ja raamatukogutöötajaid, kes soovivad selgeks saada näiteks rahvariiete valmistamise või palkmaja ehitamise.

„Õppima tullakse meile üle Eesti ja väga palju on selliseid inimesi, kes on läbi ja lõhki pärandkultuuri maailmavaatega. Näiteks tekstiilõppijad tulevad oma kodulammaste villaga, teevad meie villalaboris valmis lõnga, seejärel koovad kanga ja õmblevad rõivad valmis, ja siis teevad veel tootearenduse sinna otsa,“ tunneb Matsin heameelt.

Õnnelik inimene

Küsimuse peale, millega Ave Matsin väljaspool tööaega tegeleb, hakkab ta naerma ja vastab, et tööga: tegeleb arendusprojektidega, teeb vabatahtlikku tööd Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu juures või otsib UNESCO loovlinnade seast Viljandile sobivaid partnereid. „Mul on väga keeruline tõmmata piiri töö ja muu elu vahele – selles mõttes olen õnnelik inimene,“ ütleb ta. Ja kuigi augustis on veel puhkus, lõpetab ta parasjagu kevadist tööjärge, kirjutab edasi kaua tehtud doktoritööd, valmistub tööreisiks Namiibiasse ja peab sügisel Viljandis toimuva pärandusfestivali asjus kirjavahetust kolleegide ja partneritega.

Festival on suuresti Matsini eest vedada. Seni *pärandusfestivali* nime all toimunud üritus on Tartu kultuuripealinna-aastal nimetatud ümber *pärandusfestivaliks*. Eesmärk on tutvustada käsitööd ja rahvakultuuri ning edendada Viljandi kui Eesti kultuuripärandi Meka mainet.

Anu Raua stipendiumi laureaatide tööde näitusel Heimtali muuseumis saab näha ka Ave Matsini õpilaste moeloomingut.

Foto: Jassu Hertsmann

Matsini isiklik lemmikala on kangakudumine.

Viimasel kahel festivalil on peasjalikult tutvustatud kõikvõimalikke parandustöid, et juhtida tähelepanu ületarbimisele. „Õpetame inimestele oskusi, mis aitaks neil asjade ja materjalide eluiga pikendada,“ ütleb Matsin.

Käsitöö on eluline oskus

Kuidas kõnetab meie pärandkultuur praegusi noori, kes tähelepanumajanduse surve all veedavad suure osa oma ajast, nina nutitelefoni? Kas üleilmne kultuur on paeluvam kui iidset kohalikud „meemid“, meie oma rahvapärimeid? Matsini sõnul sõltub palju kodust, kasvatuses ja ka lapsevanemate huvidest.

„Viimastel aastatel kurdavad lapsevanemad leheveergudel, et käsitöö on koolis justkui ülearune ja iganenud. Samas on käeliste oskuste areng ilmselgelt ülioluline ka aju arengu juures,“

rõhutab Matsin. „Paljudes elukutsetes ongi vaja teatud tüüpi käelise tegevuse oskust. Mõtleme kas või hambaarsti, kirurgi või elektrooniku tööle – see on puhas käsitöö.“

Mitmel kevadel on Viljandis toimunud noore meistri koolid, kus huvilistele õpetatakse traditsioonilist käsitööd, pärandkultuuri ja materjalide kestlikku kasutamist. Tänavu said noored meistrid lisaks töötubades osalemisele tutvuda näiteks viikingiaja metallitöö ja pärimustoitudega. Muu hulgas saadi tuttavaks ka Viljandi linnaga.

„Noored nokitsevad kolm päeva Vilma õppehoones töökodades, valmistavad praktilisi esemeid ning on ise väga õnnelikud ja tänulikud, kui saavad midagi päriselt oma kätega valmis tehtud,“ on Matsin rahul. Ta loodab, et kultuuriakadeemia ringtehnoloogia eriala lisab

isetegemisrõõmule juurde ka maailma hoidmise väärtuse.

Milline on praegune Eesti pärandkultuur? „Meil on teatud piirkonnad, kus pärandi pool hästi välja paistab ja elab, näiteks Kihnus, Setos, Peipsiveeres ja Muhus, ka Vormsil ja Hiiumaal. Tegime paar aastat tagasi päranditurismi uurinut, millest selgus, et Kesk-Eestis on selle osakaal väiksem – võib-olla ka seetõttu, et seal pole riiklikke toetusmeetmeid.“

Kuid pärand on seotud ka identiteediga, ütleb Matsin. „Pärand on kontsentraat, mille kihid on tekkinud aegade jooksul, just meie looduskeskkonnas ja siinsete inimeste kaudu.“

Pärandkultuuri tähtsusest kõneldes ta süttib. „See on ülioluline! Räägime palju looduslikust elurikkusest, aga samamoodi on oluline kultuurilise elurikkuse säilimine ja pärandi hoidmine!“

Elu põldude vahel

Oma Viljandimaal asuvas talus on Matsinil toimetamist aasta läbi.

1930. aastatel rajatud asunikutalu ümber laiuvad põllud ja augustis mürisevad viljakombainid. Elamise on suur mõisaaegne

magasiait, pea sada aastat vana elamu, triiphoone ja põllulapp, kus kasvavad köögiviljad. Vesi tuleb kaevust ja küttepuid metsast. Matsin on seal elanud 17 aastat. Kuna tütar on nüüdseks Tartus, siis pakuvad maal seltsi kolm kassi.

„Maal elamine annab mulle hästi palju: mingi mõõtkava on paigas. Linnas ei taju inimene enese õiget mõõtu ja väikeses korteris võib tekkida tunne, et oled kõikvõimas. Maal saab elada ilma väliste segajateta ning ka loodusetaju on hoopis teine,“ ütleb ta.

Ka pimedus on maal teistsugune. Matsin tunneb rõõmu aastaegade vaheldumisest ja looduse lõhnadest. „Praegu on siin juba sügise viljapõllu lõhnad, aga kevadel on näiteks lume sulamisel oma lõhn!“ Kõik see teeb teda õnnelikuks. **UT**

Suur pärandkultuuri pidu oktoobris

Tänavu oktoobri alguses toimub Ave Matsini kureeritaval pärandusfestivalil 40 ettekandega teaduskonverents. Osalejaid on nii Aasiast, Ameerikast kui ka Euroopast ning nad käsitlevad eri nurkade alt pärandiga seotud teemasid.

„Minu meelest aitab see, et sa tegeled kohalike ressursidega ja kutsud kaasa lööma kohalikke inimesi, lahendada paljusid keskkonna- ja sotsiaalseid muresid,“ ütleb Matsin.

Üks konverentsi peaesinejatest, Ühendkuningriigi asuva Swansea Ülikooli kaasprofessor ja BBC dokumentalist Alex Langlands tuleb kõnelema sellest, kuidas kogukonnad saavad käsitöö kaudu osaleda kodukoha arendamises, mis omakorda aitab hoida pärandit ja liita kogukondi veelgi.

Konverentsile järgneb meistririkade päev. Festival tipneb 4. ja 5. oktoobril toimuva päranduspeoga, mis toob rahvast kokku mitmelt mandrilt.

„Oleme kutsunud siia UNESCO loovlinnad üle terve maailma ja ausalt öeldes ma ei tea, kuidas see kõik läheb – see on ka meie jaoks suur avantüür,“ särab Matsin ootuses.

UNESCO loovlinnade võrgustikku kuulub enam kui 350 linna üle maailma. Eestist on esindatud Tartu kirjanduslinnade kategoorias, Viljandi käsitöö- ja rahvakunstilinnade omas ja Tallinn muusikalinnade seas. **UT**

Tehisarule tasuta läheneda aeglasemalt ja kaalutletult

Videomängustuudio Obsidian Entertainment disainidirektor **Josh Sawyer** on mängu kirjutanud alates 1999. aastast. Tema loomingu hulka kuuluvad sellised tuntud videomängud nagu „Icewind Dale“, „Fallout: New Vegas“, „Pillars of Eternity“ ja „Pentiment“. Sel suvel külastas Josh Sawyer Tartut, et arutleda Prima Vista kirjandusfestivalil tulevikuteemade üle.

MEELIS FRIEDENTHAL

TÜ Läänemere regiooni intellektuaalse ajaloo kaasprofessor ja mõtteloo kaasprofessor, kirjanik

Videomängudele skripti kirjutamist võib pidada omaette kirjandusliigiks. See on ka kollektiivne looming, kus kunstniku- ja tehniline töö mängivad suurt rolli.

Josh Sawyer on oma mängude juures osavasti ära kasutanud teadmisi, mida ta on kogunud ülikoolis ajalugu õppides ja Saksa-Rooma riigis toimunud nõiaprotsesse uurides.

Kõnelesime Sawyeriga pärast tema ettekannet Prima Vistal uusimast mängust „Pentiment“, tehisarust looja vaatevinklist ja loovkirjutamisest.

Sinu mängu „Pentiment“ tegevus leiab aset reformatsiooniajal, kui toimuvad suured muutused: tänu trükikunstile jõuab info, mis varem oli kättesaadav vaid vähestele, äkki laiade rahvahulkadeni. Kas mängu kirjutades mõtlesid ka sellele, et tänapäeval on internet samamoodi avardanud ligipääsu teadmistele ja et sellel protsessil on tagajärjed? Tõepoolest. Kui trükipress tegi teadmised kättesaadavamaks, siis

internet on loonud veel keerulisema olukorra. Meil on juurdepääs tohutule hulga infole, kuid selle filtreerimine on raske. Täpselt nagu internet, aitas ka trükipress levida valeinfo ja hirmudel, mida teatud seltskond enda huvides ära kasutas.

On öeldud, et nõiajaht oli osaliselt just trükipressi leiuatamise tagajärg.

See on tõsi. Trükipress võimaldas levitada materjale nõidade kohta ja ettekujutust neist, sageli pamflettide kujul, mis olid väga populaarsed ja kergesti kättesaadavad. Nõiajahiga seotud tekstid, nt „Malleus Maleficarum“, mida trükiti tohututes tiraažides, tekitasid kõikisugu veidraid hirme; kirik ise mõistis hiljem mõningad neist tekstidest hukka. Aga kahju oli juba tehtud, inimesi süüdistati ja hukati sisuliselt nende raamatute tekitatud hirmu tõttu.

Renessansiajal levima hakanud tekste, mis käsitlesid nõidu ja nende väidetavaid tegusid, polnud sageli kirjutatud mitte kiriklikud, vaid hoopiski ilmalikud autorid, kellel oli rahvale suur mõju. Näiteks Jean Bodin kirjutas prantsuse keeles ja tema tekstid olid seetõttu kättesaadavad palju enamatele inimestele kui

ladinakeelsed tekstid. Siin on paralleel tänapäevase olukorraga: internet võimaldab igasuguse teabe kiiret levikut, kuid selle sisu ja kavatsused võivad olla vägagi kahjulikud.

„Pentiment“ võtabki ette perioodi, mil trükipress hakkab käsitsi kirjutamist asendama; käsitsi tehtud raamatuillustratsioonid annavad teed puulõikes piltidele. Millist rolli mängivad mängus trükipress ja selle loomise tagajärjed?

Väga olulist rolli. Trükipress on põhimõtteliselt tol ajal toimunud muutuste põhjustaja ja sümbol. Andreas (mängu peategelane, Nürnbergi kunstnik Andreas Maler – toim.) ja Piero (Kiersau kloostri kunstnik) arutlevad, kas on hea, kui igaüks võib kirjutada ja lugeda kõike. Piero ütleb, et seda leiutist – trükipressi – ei saa olematuks teha ja me peame selle mõjuga toime tulema.

► „Pentiment“ on saanud inspiratsiooni varauusaegsest kunstist ja kirjandusest, nt sel ajal levinud narride laeva metafoorist. Narride laev (sks *Narrenschiiff*) vedas „hullumeelset lasti“ ja selle reisijad arvati olevat „mõistuse otsingul“ (Michel Foucault' tõlgendus, „Hullus ja arutus“. Ilmamaa, 2003).

Kuula täispikkuses ingliskeelset intervjuud Josh Sawyeriga taskuhäälingust:

See kehtib ka praegu: peame õppima loetud kriitiliselt hindama ja muutustega toime tulema.

Mulle tundub, et see kehtib täiel määral ka tehisaruse kasutuselevõtu kohta, millest tänapäeval arvatakse, et see muudab maailma samal moel nagu trükipress ja internet.

Jah, see on väga hea paralleel. Tehisaru võib maailma muuta sarnaselt trükipressi ja internetiga. Aga kui aus olla, siis see tähendab pigem info, mitte tingimata teadmiste paljundamist. Näiteks kui tehisaru loob pildi paavst Franciscusest valges kohevas jopes ja inimesed usuvad, et see on

päris foto, võib see tekitada segadust ja kahju. Tehisaru abil loodud video ja tekst võivad olla väga veenvad ja provokatiivsed, see muudab valeinfo leviku lihtsaks.

Praegu valitseb tehisaru kasutamisel palju segadust, eriti loovkirjutamisel. Mina ja mu kolleegid mängutööstuses ei kasuta tehisaru ei kirjutamisel ega pildilise poole peal, sest seal on oluline inimese panus ja hää. Näiteks linnaplaanide tegemisel võib tehisaru aga kasulik olla, sest see ei tugine elavate kunstnike loomingule, vaid kasutab vanu linnakaarte ja programmeerija loodud andmestikku. Kuna selleks ei

ekspluaterita kellegi tööjõudu, ei ole minu arvates selles eetilist probleemi.

Kirjutamisel on muresid aga mitu. Üks neist on seesama andmestik. Kui see on üldine sõnade korpus, saame küll õigekirja ja grammatika poolest korrektse teksti, kuid see ei pruugi olla väljendusriikas ega isikupärane. Mina kirjutun peamiselt dialoogi, kus tegelastel on oma hää ja väljendusviis. Neil on ainuomased vaatepunktid ja nüansid, mida nad soovivad esile tuua või varjata. Ma ei usu, et tehisaru suudab seda piisavalt hästi jäljendada.

Kuigi tehisaru võib olla teatud ülesannetes kasulik, on

Illustratsioon: kaader mängust

» loovkirjutamisel oluline säilitada inimlik pool.

Eesti Kirjanike Liidus on olnud jutuks, et tänapäevased tehisaru süsteemid on inglise keeles pädevad, aga eesti keeles teevad vigu ega tunne kultuuripärandid. Kas me ei peaks proovima neid paremaks muuta ja pakkuda arendajatele vabatahtlikult oma tekste kasutada? Ehk oleks parem, kui tehisaru süsteemid annaksid eesti keeles vähemalt enam-vähem korrektseid vastuseid?

See on väga keeruline teema. Ma arvan, et neil tööriistadel on oma koht, kuid mind teeb murelikuks, kuidas ja kelle huvides neid kasutatakse. On üks osa inimesi, näiteks riskikapitalistid, kellele ei lähe eetilised küsimused korda. Kui anda neile kasutada eesti kirjandust, hakkavad nad selle andmestiku abil endale lihtsalt raha tegema.

Soovin, et me läheneksime tehisarule aeglasemalt ja kaalutletumalt. Esmalt on vaja lahendada eetilised küsimused ja potentsiaalsed probleemid, nagu fakti ja fiktsiooni segunemine, valeandmete esitamine jne. Tehisaru tuleks kasutada akadeemilistel või eksperimentaalsetel eesmärkidel – mitte kasumi teenimiseks, vaid katsetamiseks ja asjadeks, mis on eetilised ja ühiskonnale kasulikud.

Paljud inimesed, kes praegu propageerivad tehisaru kasutamist, väidavad, et see vabastab nooremad arendajad või kunstnikud igavast ja tüütust tööst, et nad saaksid keskenduda huvitavamatele ülesannetele. Tegelikult tähendab see tihti, et nad lihtsalt kaotavad töö.

Käsitöö, kirjutamise, kunstitegemise ja animatsiooni puhul on

Josh Sawyer ja Meelis Friedenthal intervjuu salvestamisel Tartus Aparaaditehase stuudios Karud ja Pojad.

tüütu ja korduva töö tegemisel oma väärtus, sest see õpetab [tehnilisi oskusi] ja annab kindla aluse, millele tugineda. Ma ei usu, et sellest saaks mööda hiilida.

Paljud inimesed, kes loovad tehisaru abil pilte, kasutavad selleks märksõnu nagu „Zeiss“ või „Panaflex“, teadmata, miks need sõnad annavad soovitud tulemust. Nad ei mõista, kuidas objektiivselt füüsilised omadused mõjutavad valguse murdumist ja lõpptulemust.

Kui sa tegeled ise fotograafiaga ja oled neid põhitõdesid õppinud, on sul mingi ettekujutus, kuidas asjad töötavad. Kui sa aga lihtsalt sisestad käsuraale kusagilt kuulnud märksõna, ei saa sa tegelikult aru, mida teed, ja su võime saada soovitud tulemust on piiratud.

Põhimõtteliselt, kui me ei mõtle hoolikalt, kuidas tehisaru kasutada, võib see viia olukorrani, kus inimesed kaotavad need oskused ja teadmised, mida on vaja selleks, et maailma tõeliselt mõista ning luua ise midagi uut ja väärtuslikku.

Palju räägitakse sellest, et vananeva rahvastikuga Euroopas ei ole muud väljapääsu, kui hakata tehisaru süsteeme kasutama.

Siin peame küsima, kes selliseid tehnoloogiaid propageerib ja miks. Küsimus on, mida nad sellest tegevusest võidavad. Tihti on nende motiiv teenida raha, vähendada tööjõudu ja suurendada kasumit. Kui praegu peavad kaks inimest täiskohaga töötama ja toimetulekuks on vaja mõlema sissetulekut, siis kas edaspidi on nii, et üks neist saab töötada vähem ja tegelda näiteks laste kasvatamisega?

Ma arvan, et ei, sest ettevõtted ja valitsused ei edenda sellist lahendust. Pigem tähendab see, et töövõljalikus suureneb ja inimesed teevad sama arvu tundide jooksul rohkem tööd, ent kasu saavad suuresti ettevõtete omanikud, mitte töötajad.

Kui valitsused sooviksid seda protsessi reguleerida ning tagada, et suuremast tootlikkusest saavad kasu ka töötajad ja ühiskond tervikuna, peab tööjõu õiguste kaitse olema tugevam. Kui töötajatel pole võimu ja

valitsused on tööstuse lobi mõju all, ei ole mingit hooba, mis aitaks tagada, et tehnoloogia areng teeniks kõigi huve.

Mis sa arvad, kuidas tehisaru areng mõjutab mängude tegijaid?

Jällegi on oluline küsida, mis on tegelik probleem, mida tehisaru võiks lahendada. Oletame, et keegi ütleb, et mängu kirjutamine võtab liiga kaua aega – see ei ole minu arvates mingi argument. Mul ei ole vaja, et minu kirjutis oleks hetkega täiuslikult vormitud nagu Zeusi peast sündinud Athena. Kirjutamise protsessis on olulised avastused ja õppimine, mis muudavad teksti elavaks ja inimlikuks. Me kõik teeme vigu, aga just need vead teevad teksti inimlikuks ja isikupäraseks.

Mängus „Pentiment“ tõime teadlikult sisse vead ja erineva kirjutamiskiiruse, et taastada kirjutamise füüsilisust. Näiteks kui tint saab otsa ja sulepea tuleb uuesti tindipotti kasta, annab see edasi ajaloolise tunde. See muudab kirjutise inimlikuks.

„Pentimentis“ on ka väga emotsionaalseid ja keerulisi kohti,

mida oli raske kirjutada ja mida ma üsna tugevalt isiklikult läbi elasin. Midagi sellist tehisaru teha ei suuda.

Nõus, ka minu jaoks on kirjutamisprotsessis oluline avastamise tunne. Kui see kaob, muutub tekst mehhaaniliseks ja kaotab oma võlu, see justkui ei vii kuhugi.

Jah, ma arvan, et inimestele läheb „Pentiment“ korda sellepärast, et see ühendab endas tuntud ja tundmatud elemendid ning toob sisse üllatusi. Need avastused ja teadmised muudavad kirjutamise ka enda jaoks põnevaks.

Loovkirjutamist õpetades olen rääkinud ka sellest, et kirjutamine ei ole mitte ainult suhtlus lugejaga, vaid sellel on ka autori enda jaoks oluline mõõde: väga sageli toimib kirjutamine teraapiliselt.

Enne „Pentimenti“ olin töötanud mängu „Pillars of Eternity II: Deadfire“ kallal: see sai küll kiitvaid arvustusi, kuid müük ei läinud hästi. Selle mängu tegemine oli vaimselt keeruline nii mulle kui ka paljudele teistele, kes selle kallal töötasid. See ei olnud

piinarikas, aga see polnud ka nauditav kogemus.

„Pentimenti“ tegemine oli seevastu väga lõbus. Meil oli väike meeskond ja rohkem aega. Mängus on rollimängu elemente, pole tasemeid ega punkte, mida võita; ei ole võitlust. Saime käsitleda teemasid, mis olid mulle isiklikult tähtsad.

Andreas on mulle palju lähedasem kui ükski teine tegelane, kelle olen loonud. Ma läksin ülikooli, aga lõpetasin hoopis videomängude tegemise juures – selles mõttes olen nagu Andreas, kes jättis oma doktoriõpingud pooleli ja hakkas kunstnikuks.

Oleme „Pentimentiga“ võitnud mõned auhinnad, sealhulgas Peabody auhinna ja GDC Narrative'i auhinna. Ma usun siiralt, et see on sellepärast, et iga mänguarendaja tunneb end mingil hetkel nagu teise vaatus Andreas. Nad tulevad mänguarendusse suure kirega, kuid aja jooksul võtab see palju energiat ja ärimaailma tegelikkus võib olla väga demoraliseeriv. Nii et „Pentimenti“ kirjutamine ja selle kaudu oma pettumuste väljendamine oli minu jaoks teraapiline küll, jah. **UT**

Ajalooaineline video-rollimäng „Pentiment“ paneb mängija renessansiaegse kunstniku Andreas Maleri kingadesse

Mängus kehastub mängija Nürnbergi kunstnikuks Andreas Maleriks, kes satub Ülem-Baieri mörvamüsteeriumide keskmesse. Termin *pentimento* tähendab muudatust, mida kunstnik maalimise ajal teeb.

Tegevus toimub toimub väljamõeldud Alpi linnas Tassingis ja selle lähedal asuvas Kiersau benediktiini kloostri 16. sajandil. Mängija ülesanne on uurida silmapaistvate isikute mõrvu. Pärast tõendite ja linnaelanikelt saadud teabe kogumist tuleb leida süüdlane.

Nn dialoogipuude kaudu saab mängija ise luua tegelase ajaloo, sealhulgas määratleda Andrease varasemad reiseid,

keeleoskuse ja akadeemilise tausta, mis võivad saladuste lahendamisele kaasa aidata.

Ajalooaineline seiklusmäng ilmus Windowsi, Xbox One'i ja Xbox Seriesi jaoks novembris 2022 ning Nintendo Switchi, PlayStation 4 ja PlayStation 5 jaoks veebruaris 2024. Mängu on välja töötanud Obsidian Entertainment ja tootnud Microsoft.

Mängu arendusmeeskonda kuulus kirjanikuna ka Tartu Ülikooli viilistlane Märten Rattasepp. **UT**

Kommunikatsioonieetika – kõikjal ja peaaegu nähtamatu, aga ehk võiks olla teisiti?

Suhtluskultuur ehk see, kuidas inimesed omavahel lävivad, põhineb suhtluseetilisel teadlikkusel, millele igapäevaelus sageli ei mõelda.

HALLIKI HARRO-LOIT
TÜ ajakirjanduse professor
MARTEN JUURIK
TÜ eetika nooremteadur
MARI-LIISA PARDER
TÜ eetika teadur

Ajakirjanike ja teiste kommunikatsiooniasjatundjate hariduses ja erialases identiteedis on alati olnud keskne koht eetikal, mis oma normatiivse olemusega seab nende tegevusele lisanõudeid ja -piire.

Kommunikatsioonieetilise teadlikkuse ja tundlikkuse omandamine on osa ajakirjanduse ja meedia eriala tudengite õppetööst. Üha rohkem pööravad sellele tähelepanu ka meediakud, haridusvaldkonna inimesed jt. Tartu Ülikooli teaduseetika aine lõpuseminaris tõdevad doktorandid aastast aastasse, et „kõik algab kommunikatsioonist“.

Kuigi ülikoolis õpetatakse kommunikatsioonieetikat, aitab see suurendada peamiselt teadlikkust

suhtlemise eetilistest külgedest. Oma harjumuste muutmine on aga pikaajaline ja vaevaline protsess, mis eeldab sihipärast tööd iseendaga.

Kas ma kuulan või räägin ise? Kas küsin abi ja selgitusi? Kas pakun lahendusi või kriitikat? Kas ma osalen arutelu või vaikin? Kas need valikud on teadlikud või on see lihtsalt harjumuspärane muster? Suhtlemis- ehk kommunikatsioonieetika valdamine võiks olla üks põhilisi pädevusi, mis aitab suhteid luua ja hoida ning seeläbi töökeskkonda parandada.

Paraku ei teki ega arene kommunikatsioonieetiline pädevus isenesest. Suhtlus on igapäevane ja küllaltki rutiinne tegevus, mis põhineb elu jooksul kujunenud ja teiste eeskujul omandatud suhtlusharjumustel.

Enne veebiajastut kujundasid avalikku kommunikatsiooni valdavalt

erialase väljaõppega professionaalid. Nüüd saavad veebi ja eriti sotsiaalmeedia abil avalikus suhtluses osaleda kõik, kes tahavad. Vahe varasemaga on selgelt tuntav.

Kaos kasvab

Üha tavalisemad on teod ja suhtlusviisid, mis on kommunikatsioonieetika mõttes selgelt taunitavad: ähvardamine, ahistamine ja kius veebis, solvangud, vaenukõne, manipulatsioonid ja teadlik valeinfo levitamine.

Lisaks on uus tehnoloogia kaasa toonud era- ja avaliku sfääri piiri hägustamise ning inimese eraelu võib väga kergesti saada soovimatut tähelepanu.

Mõistlike õiguslike piirangute leidmine, mis aitaks lahendada praegusaja

Poliitikud ja asutuste juhid arutlevad kommunikatsiooniinimestega peamiselt selle üle, kuidas oma sõnumit parimal viisil levitada.

avaliku kommunikatsiooni probleeme, eeldab sageli inimese sõnavabaduse, privaatsuse ning teiste põhiõiguste põhjalikku kaalumist. Samas on võimalik paljusid probleeme ja konflikte ära hoida lihtsalt oma harjumusi ja hoiakuid muutes.

Käesoleva artikli autorid osalevad „Euroopa horisondi“ projektis „Diacomet“, kus erinevate kutseala- ja ühiskonnarühmade esindajad arutavad, millised on head suhtlemiskombed ja -põhimõtted, mis aitavad luua ja hoida häid inimestevahelisi suhteid ilma sõnavabadust piiramata.

„Diacometi“ uurimisrühm lähtub eeldusest, et hea suhtluskultuur algab dialoogilisest kommunikatsioonist.

Dialoogilise kommunikatsiooni keskmes on kaks põhimõtet: esiteks, kuula teist empaatia ja tähelepanuga, nii et ta saaks aru, et teda on kuulatud, ja teiseks, ole avatud teistelt inimestelt õppima.

Suhtlus kipub ühesuunaliseks

Kirjapanduna tunduvad need põhimõtted imelihtsad, kuid tegelikkuses on kommunikatsioon sageli pigem ühesuunaline.

Nii arutlevad poliitikud ja asutuste juhid kommunikatsiooniinimestega peamiselt selle üle, kuidas parimal viisil oma sõnumit levitada, et kõik seda kuuleksid. Ühesuunalise kommunikatsiooni

nõudmisi esitatakse ka teadlastele, kellelt oodatakse oma teadustulemuste mõjusat levitamist ning uute kanalite ja formaatide leidmist. Kõik see toimub üha kasvavas võistluses, sooviga saada just oma sõnumile suuremat tähelepanu.

Harvem kui sõnumi levitamise üle arutletakse aga selle üle, kuidas avalikkust, kliente, partnereid või isegi töötajaid paremini kuulata. Mõnevõrra rohkem rõhutatakse vajadust kuulata teadlasi ja eksperte, kellelt oodatakse selgitusi ja hinnanguid nähtustele ja protsessidele meie keerukaks muutunud maailmas.

Teiselt poolt on asutused haaranud suurema kontrolli selle üle, mida

Kolm tarka ahvi ei kuule halba, ei näe halba, ei räägi halba. Siiski eeldab hea suhtlus nii kuulamist, tähelepanemist kui ka oma mõtete avaldamist.

nende töötajad avalikkuses võivad öelda. Juhtide liigne mure asutuse maine pärast võib praktikas maha suruda avaliku kommunikatsiooni keskse väärtuse – sõnavabaduse –, kui töötajad ei saa või ei julge olulist teavet avalikkusega jagada.

Et midagi muutuks, peaksime kuulamist teadlikult väärtustama.

Kui võrrelda asutuse harjumuspäraseid suhtlusviise kommunikatsioonieetika põhimõtetega, võib välja joonistuda, millistest väärtustest tegelikult juhitudakse. Kas asutuse jaoks on olulisem poliitiline korrektsus või arvamuste paljusus? Kas lojaalsuskohustus või akadeemiline vabadus?

Samuti piiravad teadlaste ja ekspertide soovi avalikkusele selgitusi anda isiklikud rünnakud ja ähvardused ning maine kahjustamise kampaaniad. Selle artikli autoriteni on jõudnud aina enam lugusid ja juhtumeid, mis vihjavad, et Eestis sõnavabadus väheneb. Seda tunnet ei tohi küll segi ajada ajakirjandusvabadusega, mis võrdlevate indekse põhjal on meil juba mõnda aega olnud heal järjel.

Dialoog ja sõnavabadus

Dialoogilise kommunikatsiooni eetika rõhutab kuulamisel põhineva dialoogi ja üksikisiku sõnavabaduse tähtsust.

Kuigi sõnavabadus kaitseb ka häiriva ja šokeeriva olemusega väljendusi, põhineb dialoogilise kommunikatsiooni eetika sellistel väärtustel nagu tõde ja inimväärikus, mis seavad heale suhtlemisele

kõrgemaid nõudmisi. Eri ühiskonnarühmi pilav satiir ei ole küll vabas ühiskonnas keelatud, kuid ei aita kaasa dialoogile nende rühmadega.

Inimesed vajavad, et neid kuulataks ja kuulda võetaks. Samas on kuulamis- kultuuril Eestis ja ka ülikoolis veel

omajagu arenguruumi. Et midagi muutuks, peaksime kuulamist teadlikult väärtustama.

Ülikooli iga-aastases töörahulolu uuringus küsitakse töötajatelt, kuivõrd nad nõustuvad väidetega „tööks vajalik info on mulle kättesaadav“, „saan oma töö kohta piisavalt tagasisidet“ ja „saan juhtimisotsustest õigeaegselt teada“. Need väited väljendavad ühepoolset kommunikatsiooni juhilt töötajale.

Siiski on küsimustikus ka dialoogi ja kuulamist eeldav väide: „mul on piisavad võimalused kaasa rääkida üksuse arengut puudutavates küsimustes“. Aga ka sel juhul tuleks

tähele panna, et võimalus rääkida või arvamust avaldada ei tähenda tingimata, et seda kuulatakse või kuulda võetakse. Samas sobiksid rahuloluküsimustikku ka väited „minu juht kuulab mind ja arvestab minu vajadustega“ või „minu juht ja kolleegid kuulavad minu arvamust, isegi kui see on kriitiline“ – need rõhutasid veelgi inimese soovi ja võimalust olla kuulatud.

Dialoogilise kommunikatsiooni eetika seab suured nõudmised eeskätt juhtidele: kuula tähelepanelikult, juhi vestlusi ja koosolekuid teadlikult, et tekiks argumenteeritud arutelu, väldi eeldusi ja talu konstruktiivset kriitikat.

Need pealtnäha head ja lihtsad suunised eeldavad aga pidevat suhtlusoskuste treeningut ja analüüsi.

Liigne eeldamine võib põhjustada suhete sassimineku, ent eeldustest lahtisaamine vajab teadlikku tööd iseendaga. Ikka ja jälle võiks endalt küsida: mis on see, mida ma ei tea? **UT**

Kuidas öelda ei?

Suhtluseetika on sageli põimunud moraalseid konflikte ja vastutust sisaldavate probleemidega.

Üks tüüpolekord, mis üha uuesti kõlapinda leiab, on seksuaalne ahistamine töökeskkonnas. Siin pole vaidluskohta: see on lubamatu!

Keerulised otsused puudutavad pigem kommunikatsioonieetikat. Kuidas edastada oma sõnumit romantilisest huvist nii, et teine pool mõistaks, aga samas ei tunneks ennast ahistatuna? Kui üks pool tõlgendab oma tegevust romantilise tähelepanuna, kuid teine pool seda ei soovi, siis kas viimasel on võimalus öelda ei? Kas tal on moraalne kohustus oma ei-sõnum edasi anda? Kas inimene julgeb oma ei-sõnumi välja öelda, hoolimata võimalikest tagajärgedest?

Kõik eelnimetatud ja veel muudki küsimused puudutavad ühelt poolt suhtlusoskusi, teisalt on aga seotud kommunikatsioonieetiliste normidega ühiskonnas. Kui kommunikatsioonieetilisi norme pole aga avalikkuses läbi arutatud, võib olla keeruline otsustada ka eetikat ja väärtusi puudutavate olukordade üle.

Allikas: Halliki Harro-Loit

Puhtu poolsaar ja Laelatu puisniit on oma liigirikkuse poolest maailmakuulsad.

Foto: Iris Reinula

Laelatul laiub looduseuurijate paradiis

Läänemaal Puhtu poolsaarel ja Laelatu puisniidul on üle 60 aasta tehtud taimeökoloogilisi vaatlusi ja katseid. Uurimistöö lihtsustamiseks rajati 1985. aastal sinna Tartu Ülikooli ja Eesti Maaülikooli ühine bioloogiajaam.

MERILYN MERISALU

merilyn.merisalu@ut.ee

Virtsu lähedal laiuvast Puhtu-Laelatu looduskaitsealast on aastakümnete jooksul

kujunenud Eesti looduseuurijate Meka. Tartu Ülikooli makroökoloogia kaasprofessor Tsipe Aavik meenutab, et üliõpilasena oli tema praktika- baas veel vanas majas, mis 2007. aastal maha põles. 2015. aastal avati uus bioloogiajaam nüüdisaegseks

teadustööks sobilike laborite ja proovide hoiustamise ruumidega, kus Aavik nüüd ise noori kolleege juhendab.

„See on paljudele loodusteaduse üliõpilastele esimene koht, kus nad saavad taimedega sõbraks. Siin

saadakse selgeks kõik õied, lehed ja juured. Vaata, siin on kõik minu vanad tuttavad: harilik härghein, mets-harakputk, verev kurereha ...“ osutab Aavik majast vaid mõni meeter eemal kasvavatele taimedele.

Õö läbi möllas õues suvine äikesetorm, kuid nüüdseks on see taandunud õrnaks seenevihmaks. Pilvedest hoolimata siristavad ümberringi linnud ja õhk on sajast värskes.

Mitmekesisuse rekordala

Terve Laelatu sumiseb suviti nagu mesitaru. Teadlased sõidavad Tartust kohale, peavad kolleegidega baasis suure laua taga plaani ja lähevad siis ümbruskonna proovialadele laiali oma asju ajama. Üks uurib, kuidas olukord tema katseplatsil on eelmiste aastatega võrreldes muutunud, teine loendab tolmeldajaid, kolmas kogub proove, mida hiljem laboris uurida.

„Suvepraksid algavad kohe pärast jaanipäeva ja tegemist jagub sügiseni, vahepeal peatuvad siin geoloogid, sageli tulevad ka teised kolleegid teadusseminare või kirjutamislaagreid pidama,“ seletab Aavik. Tema töörühm alustab oma Laelatu-hooaega juba kevadel, kui öitseb üks nende uurimisobjekt, nurmenukk. Välitöid käivad nad tegemas peamiselt Poanse ja Tuudi proovialadel, mõnekümne kilomeetri kaugusel.

Kaitseala pindala on tublisti üle 3000 hektari. Puhtu poolsaarel asub endisest pargist kujunenud liigirikas laialehine salumets ning Laelatul on traditsioonilise maakasutuse toel kujunenud üks Euroopa liigirikamaid niidukooslusi. Rannaniidud, roostuvad lahesopid ja endised puiskarjamaad suurendavad elurikkust veelgi.

Aavik räägib, et Laelatu puisniidult võib leida üle 500 soontaimeliigi (Eestis

on neid kokku umbes 1500) ja siit on leitud kasvamas ligi kaks kolmandikku kodumaistest käpalistest. Rohkelt leidub ka samblaid ja samblikke.

Siinsamas puisniidul on registreeritud mitu taimede liigirikkuse maailmarekordit. Aavik mäletab üht neist, 2001. aastal sündinud tipptulemust hästi. Ta tuli koos kaaslastega parasjagu taimeökoloogia praktikumi ringkäigult ja kõndis mööda vana raudteetammi bioloogiajaama poole.

„Meile sõitis vastu auto ja peatus, sealt vaatas välja õnnelik [bioloog] Kalevi Kull ja hõiskas: „Me tegime rekordi! 76!“ 76 liiki soontaimi ühe ruutmeetri kohta oli tõesti enneolematu!“ meenutab Aavik.

Paradoksaalselt tõi rekordiuidis kaasa olukorra, kus teadlased ja asjaarmastajad selle hilisema ületamise ise keeruliseks tegid. Kõik tahtsid ju näha paika, kust nii palju erisuguseid

taimi oli leitud. „Botaanikuid, taimeökolooge ja tudengeid oli rekordipiirkonnas taimeruute tegemas rohkem kui kunagi varem. Hein oli sellest nii lamandunud, et seda ei saanud päris korralikult niitagi,“ jutustab Aavik.

Teadustöö ühel ruutmeetril

Taimeruutudest rääkides sammume üle tee vaatama, mida need endast kujutavad. Kaks noorteadlast, Marianne Kivastik ja Iris Reinula, on tõtanud ära kasutama kahe sajuhoo vahelist pausi. Nad on taimede vahele laotanud ruutmeetrisuuruse puidust raami, kükitavad selle kõrval ja kammivad kätega läbi selle sees kasvavat taimestikku.

„Nurmenukk, värv-varjulill, verev kurereha, vööthuul-sõrmkäpp, härghein,“ loetleb Aavik liike, mille uurijad on paberile juba kirja pannud. Saan teada, et vööthuul-sõrmkäpp, mille Eesti Orhideekaitse Klubi 2024. aasta orhideeks valis, on kaitse all, aga Laelatul üsna sagedane. Teine käpaline siin on valge-tolmpea, mida mujal Eestis peaaegu ei leidugi.

„See aga on värvi-paskhein,“ tutvustab Aavik üht ohakalaadsete õitega isendit. „Seda kummalise nimega taime on siinkandis palju ja natuke leidub teda ka Tartu ümbruses, aga mujal mitte – keegi pole seni veel välja selgitanud, miks see nii on.“

Ja juba näitab ta järgmist lillakaspunase õisikuga lille: „Harilik käoraamat.“ Kuigi Lääne-Eesti pärandniitudel tuleb teda üsna sageli ette, on liik käpalisena kaitse all. Samasse perekonda kuulub lõhnav käoraamat, mis on aga palju haruldasem. „Siin

◀ Taimeruudu liigiline mitmekesisus aitab hinnata koosluse seisundit. Pildil (vasakult) Marianne Kivastik, Tsipe Aavik ja Iris Reinula.

Foto: Merilyn Merisalu

Foto: Kaarel Kaise

Harilik nurmenukk on tolmeldamisökoloogia töörühma üks uuritavaid liike.

on kohati nii palju käpalisi, mis kõik ju kuuluvad riikliku kaitse alla, aga kui kogu aeg vaadata, et neile peale ei astuks, ei saagi kõndida,“ muigab ta.

Taimuurijad selgitavad taustaks, et ruutmeeter on taimekoosluste uurimiseks rahvusvaheline standard. On ka teisi levinud mõõte, näiteks 20 × 20 cm, aga võrreldud on ka lausa nii väikesi tükikesi nagu üks ruutsentimeeter.

Mõnda taime on üsna keeruline määrata, sest liike on palju ja õisikuta peab vahet tegema lehtede või varre detailide järgi, mis võivad olla mõne muu liigiga äravahetamiseni sarnased. Pealegi on Lääne-Eesti pärandniitude liigiline koosseis teistsugune kui näiteks Ida- või Lõuna-Eestis, sest siin on aluselised mullad.

Liikide määramisel taimeruudus on oma mõju isegi sellel, kuidas uurija istub või astub. Ruudu kohal põlvili koogutades või istudes võid olla kindel, et kõik taimed said hoolega üle vaadatud ja kirja pandud, aga püsti tõustes avastad, et ruudu kohal kõrgev kerahein on hoopis määramata

jäänud. Seepärast tasub igaks juhuks ruutu mitme nurga alt ja võimaluse korral ka mitme silmapaariga uurida.

„Laelatu on kuni ruutmeetri tõieline rekordala, siin on tehtud ka 20 × 20 sentimeetri suuruse taimeruudu maailmarekord,“ lisab Aavik tagasi baasi poole jalutades. Suuremas ruumiskaalas on liigirikaimad kooslused troopilised vihmametsad, aga rohumaade hulgas on see Eesti nurk igatpidi unikaalne.

Võhikuna taimeruudu kõrval seistes tundub arusaamatu, kuidas väikesel maa-alal küll kümneid ja kümneid liike leidub. Kõik näib enam-vähem ühtlaselt roheline, siin-seal värvi-laiguna paistmas õied.

Aavik selgitab, et selles roheluses aitab selgust luua ka teine meetod väikese ala liigirohkuse määramiseks: pihuproovide kogumine. Võrreldavaid pihuproove võetakse igal aastal samalt alalt, et joonistuks pilt, kuidas ja millise aja jooksul seal kooslus muutunud on. Täpselt nii lihtne see ongi, kui kõlab: kindla suurusega katsealalt võetakse peotäied taimi, viiakse need tuppa ja seal määrab seltskond teadlasi täpselt ära, mis taimedega tegu on – leht lehe ja kõrs kõrre haaval.

„Kõik ei pruugi ju kõiki taimi peensusteni tunda. Mäletan, kuidas istusime koos kolleegidega maaülikoolist laua ümber, muudkui uurisime ja määrasime. Kribud taimetükid, millest keegi teine sotti ei saanud, lükati botaanik Toomas Kuke ette, kes on üks Eesti parimaid taimetundjaid,“ kirjeldab Aavik.

Kui taimeruute saab uurida ka vihmase ilmaga, siis osa teadlasi on sunnitud ilusat ilma ootama. Meiega ühineb Tartu Ülikooli entomoloogia teadur Virve Sõber, kes osaleb kahes Aaviku juhitud suurprojekti tolmeldajate

asjatundjana. Üheskoos püüavad nad hinnata, millised on Eesti põllumajandusmaastike taimede ja tolmeldajate vahelised seosed ning mida teha, et toetada selliste maastike elurikkust.

„Maakasutuse muutuste tõttu on kunagistest suurtest niidualadest alles jäänud ainult mõned protsendid ja see mõjutab elurikkust suuresti. Mina vaatan asja taimede, Virve tolmeldajate mätta otsast. Et saada parem ülevaade ka teiste Euroopa piirkondade kohta, algatasime ERA-NET-i programmi „Biodiversa+“ raames rahvusvahelise uuringu, kus samu vaatlusi teevad ka kolleegid Belgias, Saksamaal, Rootsis ja Tšehhis,“ räägib Aavik.

Ilu pole niisama

Kuna tolmeldajad iga ilmaga ei lenda, peab Sõber uurimisalale minekuks hoolikalt aega valima. Õnneks on tema Laelatul viibimise nädal olnud suuremalt jaolt päikeseline.

Me alles hakkame aru saama, mil moel mitmekesine ümbrus inimese tervist ja heaolu mõjutab. Veel mõni aastakümme tagasi peeti inimest looduse krooniks.

„See, miks meie maastikud näevad välja sellised, nagu nad näevad, on suuresti tänu tolmeldavatele putukatele. Lilled pole ilusad niisama – värvid, õite kuju ja neis peituv nektar on mõeldud selleks, et meelitada ligi tolmeldajaid, kes toitu kogudes ka õietolmu õielt õiele toimetavad. Kui tolmeldajad ära kaoksid, muutuks meie loodus drastiliselt,“ selgitab Sõber.

Ühes rahvusvahelises projektis on kõigis riikides valitud kaks kontrastset maastikku: ühel on suurem osa

põllukultuuride all, teisel aga rohkem pärandniite. Seal jälgitakse, millised tolmeldajad milliseid taimi eelistavad, aga ka seda, kuidas mõjutab maastiku omapära niidutaimede tolmeldamise edukust ja sellest sõltuvat geneetilist mitmekesisust.

Teises Aaviku juhitud projektis on fookuses Eesti põllumajandusmaastikud ja sealsete taimede ja tolmeldajate mitmekesisus, aga ka tolmeldamisega seotud tunnustes võimalikud evolutsioonilised protsessid.

„Taimedel on välja kujunenud igasugused nipid, kuidas ressursse võimalikult vähe kulutada ja tolmeldajaid ära kasutada. Aga mis juhtub siis, kui tolmeldajaid on vähem või nende liigiline koosseis muutub? Näiteks harilik nurmenukk ei saa sama õietüübiga teist nurmenukku viljastada, nad on kohastunud paljunema liigikaaslastega, kellel on teist tüüpi õied,“ räägib Aavik.

Et keskkond ja loodus muutuvad, uurivad teadlased, kas näiteks õite tunnustes või taimede paljunemises on näha evolutsioonilisi

muudatusi, mis võimaldaks neil ilma tolmeldajateta paremini hakkama saada.

Murettekitav killustumine

Niidualade killustumisest on saamas tõsine mure. Tugevalt isoleerunud taimepopulatsioon võib aja jooksul vaesuda, sest uusi geenivariante, mis neid muutuste suhtes tugevamaks muudaks, juurde ei tule. Sellisel juhul on võimalikud mitu stsenaariumi. Kõige hullemal juhul leiab aset n-õ väljasuremisekeeris,

mis võib tipneda taimepopulatsioonide ja tolmeldajate kaoga.

Näiteks Belgia intensiivse põllumajanduse maastikel on asi läinud nii hulluks, et projektipartnerid ei saa kõiki uuringuid kaasa teha: õistaimede ja tolmeldajate hulk on niivõrd palju kahanenud.

„Kolleeg Hans Jacquemyn nentis, et ta ei tea täpselt, miks, aga asjad liiguvad jätkuvalt allamäge. Ometi on seal niidud vormiliselt justkui alles, nad on teinud rahvusvahelisi niitude taastamise ja hooldamise projekte, aga sellest enam ei piisa,“ vangutab Aavik pead.

Tõenäoliselt on selles osa lämmastikusaastel, põllumajanduses kasutatavatel pestitsiididel, kliimamuutuste mõjul või kõigel sellel korraga. Igatahes loodavad teadlased, et Eestis asi nii kaugele ei lähe.

„Kõige tähtsam on hoida seda, mis meil on. Eestis ei ole sellesuunalised maakasutuse muutused toimunud nii varakult nagu mujal Euroopas, aga meie intensiivse põllumajandusega piirkondades, Jõgeva ja Lääne-Viru maakonnas, on ka maastikud märkimisväärselt vaesunud. Võib öelda, et riskid on väga suured,“ tõdeb Virve Sõber.

Puult, mille all räägime, sajab meile kaela sahmakas vett, kuid päike on välja tulnud ja Sõber sätib end minekule, et lendavaid mutukaid vaadelda. Ta tähendab, et vähemasti on taimi ja tolmeldajaid kaitsta lihtsam kui näiteks imetajaid.

„Piisab ka põldude vahele kolme-, või veel parem kuuemeetriste niidulappide jätmisest ja see aitab alal hoida nii taimi kui ka tolmeldajaid. Terve liblikaasurkonna säilitamiseks võib piisata kümnest hektarist sobivast alast,“ ütleb ta.

Aavik tõdeb, et me alles hakkame aru saama, mil moel mitmekesine

Tsipe Aavik ja Porgi nullala. Legendaarne Kaljo Pork tegi 1960. aastatel täpselt praeguse bioloogiajaama taha oma kuulsad katselapid, sh Porgi nullala.

Foto: Merilyn Merisalu

ümbrus inimese tervist ja heaolu mõjutab. Veel mõni aastakümme tagasi peeti inimest looduse krooniks ja mõeldi vaid sellele, kuidas loodusest rohkem kasu saada. Puutumata ei jäänud ka liigirikkad niidud tuhandetel hektaritel. Viljakamatel muldadel künti heina ja karjamaad üles või muudeti heinaseemne ja mineraalväetise lisamisega saagikamaks. Vaesemad alad jäid kasutusest välja ja võsastusid.

Et mõista, mis täpselt juhtub niidukooslusega väetise lisamisel, alustas hilisem bioloogiajaama rajaja, legendaarne botaanik Kaljo Pork 1960. aastatel Laelatul väetamiskatset,

millest sai alguse Eesti üks pikaajalisemaid taimeistiku mitmekesisuse uuringute aegridu.

Tasakaalust välja

„Väetatud aladel hakkas biomass kasvama, aga mitmekesisus kahanema. Kõrrelised võtsid võimu ja õistaimed kadusid,“ jutustab Aavik kõnealuste katselappide poole jalutades.

Pärast paarikümnet aastat väetamine katkes, aga selle mõju on näha tänini: nullalaga võrreldes ei ole liigirikkus taastunud. See näitab ilmekalt, kui kerge on kooslusi tasakaalust välja viia ja kui pikaajased on tagajärjed.

Tegelikult on hoolimata regulaarsest niitmisest liigirikkus kahanenud tervelt puisniidul. Põhjuseid võib olla mitu: teiste niidetavate ja karjatavate alade tugivõrgustik on puisniidu ümber järk-järgult kadunud ja sellega koos on tublisti vähenenud ka uute geenivariantide lisandumine; välistada ei saa ka põllumajandusest ja tööstusest atmosfääri sattuva lämmastiku mõju taimekooslustele. Isegi väikesed regulaarsed lämmastikukogused võivad toimida väetisena, nii et liigiline koosseis muutub ja mõned liigid hoopis kaovad.

Liigirikust kahandab ka vale või puudulik majandamine. Kuigi sageli arvatakse, et elurikkus on võimalik vaid seal, kus üldse midagi ei tehta ja loodusel lastakse omapäi kasvada, ei ole see sugugi nii.

„Regulaarne niitmine, Laelatu puhul kord aastas, ühtlustab konkurentsitingimusi taimede vahel: keegi ei hakka laiutama ja teistelt ruumi ära võtma. Juba siis, kui niitmine mõnel aastal vahele jääb, on liigirikkus märgatavalt väiksem,“ ütleb Aavik Laelatu puisniidul tehtud uuringu põhjal.

Ka mõõdukas karjatamine on taimede ja tolmeldajate suhtes igati tere- tulnud. Paljud haruldaseks jäänud pärandniidud on vanad karjamaad, kus veised-lambad rohtu söid, selga vastu puud nühkisid ja põõsa all vilus külitasid. Hea oli nii loomadel kui ka taimedel, sest kõrvuti said elada kõrged ja madalad, päikese- ja varju- lembesed liigid.

Oleme jõudnud tagasi baasi sissepääsu lähedale ja avastame, et ukse vastas asuva tammepuu sees ja ümber toimetavad vapsikud. Nemadki on omamoodi märk Laelatu erilisusest: see Euroopa suurim ühiseluline herilane on paljudes riikides kantud punasesse raamatusse. **UT**

Mida on idaval meile öelda?

Orientalistikal on Tartu Ülikoolis sügavale ulatuvad juured.

Foto: KRiemer / Pixabay

Aasia tähtsuse kasv maailmas oli nähtav ja tuntav juba 1990-ndatel ning Eesti vajadus hakata koolitama kõrgharidusega Aasia asjatundjaid oli ilmselge. Ajas on see tähtsus vaid kasvanud.

MÄRT LÄÄNEMETS

Sisekaitseakadeemia teadur, orientalist

ALEVTINA SOLOVYEVA

TÜ Aasia uuringute ja folkloristika teadur

Orientalistika on teadus, mis tegeleb komplekselt idamaade keelte, ajaloo, kultuuri, majanduse ja poliitika uurimisega.“

Nõnda algas dokument, mis kandis orientalistika töögrupi juhataja,

vanemteadur Linnart Mälli allkirja ja kuupäeva 31. mai 1994.¹ „Kuna Tartu Ülikoolis praegu puudub iseseisev struktuuriüksus orientalistika distsipliinide viljelemiseks (õpetamiseks ja teaduslikuks uurimistööks), samal ajal on aga olemas vastava erialase ettevalmistusega töötajad, teen ettepaneku luua Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonnas orientalistika-keskus,“ kirjutas Mäll.

Ettepanekt koos lisadega esitati tollase filosoofiateaduskonna nõukogule, kes selle sama aasta 7. juuni koosolekul heaks kiitis.

Teaduslik orientalistika oli sündides filoloogia ning sealjuures filoloogia selle sõna algses, ajalooliselt kujunenud tähenduses: teadus kirjalikest mälestistest.

Nikolai Konrad, „Ajaloo mõttest“

Orientalistika ülesandeks peaks seega olema püüd luua mudeleid, mis võimaldaksid uut lähenemisviisi Lääne nähtuste mõtestamiseks.

Linnart Mäll, „Nulli ja lõpmatuse kohal“

Märt Läänemets, Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi president ja auliige, oli TÜ orientalistika-keskuse juhataja aastatel 2010–2020, alates 2020. aastast on selleks Alevtina Solovyeva.

Juba 17. juunil 1994 kirjutas toonane rektor Peeter Tulviste alla nõukogu otsusele, millega „[---] otsustati: luua interdistsiplinaarne orientalistikakeskus filosoofiateaduskonnas“.²

Seda kuupäeva võibki pidada orientalistikakeskuse sünnipäevaks.

Aasia tähtsuse kasv maailmas 1990-ndate algul käis Tartu Ülikoolis üsna elav orientalistikaarutelu. Kui taastati usuteaduskond ja klassikalise filoloogia osakond ning täiesti uuena avati semiootika eriala, paistis igati loogiline, et orientalistikale avaneb samuti roheline tee. Aasia tähtsuse kasv maailmas oli juba siis nähtav ja tuntav ning Eesti vajadus hakata koolitama kõrgharidusega Aasia asjatundjaid ilmselge.

Filoloog-kultuuriteadlane Peeter Olesk (1953–2021) võttis selle debati ühes intervjuus hästi kokku: „[---] just orientalistika on kutsutud ületama seda vaimset piiratust, mille tõttu me oleme harjunud (ning harjutatud!) idapoolsele maailmale kõõrdi vaatama. Aga kui me vaatame viltu osale maailmast, siis pole kahtlust, et näeme kogu maailmagi ebaadekvaatselt. [---] orientalistikat on vaja ka kaugelt väljaspool neid probleme, mille lahendamine viib edasi konkreetselt keele, kirjanduse, rahvaluule ja ajaloo uurimist.“³

Ülikooli nõukogu koosolekul eelnes otsusele debatt,⁴ kus arutati orientalistikakeskuse kahe võimaliku vormi üle: kas luua see filosoofiateaduskonna plaani kohaselt kui kindlat eriala esindav struktuuriüksus või kui mittekoosseisuline interdistsiplinaarne uurimiskeskus. See viimane – ülikooli valitsuse ettepanek – sai nõukogu liikmetelt rohkem hääli.

Sugugi vähetähtis polnud ka küsimus, kust leida uue eriala avamiseks raha. Ega seda kuskilt leida olnudki. Asutamisotsusega pandi paika orientalistika üsna ebamäärane staatus ülikoolis. Kuigi rektor Tulviste mõõnis, et „valitsuse ettepanek oleks esialgne lahendus, kaugemaks sihiks jääb osakond“,⁵ ei ole see kaugem siht realiseerunud. Tartu Ülikool on lähiregioonis ainuke täiemahuline ülikool, kus ei ole orientalistika eriala ja õppekavasid. Umbes samal ajal ja sarnaste ressursidega alustati orientalistika arendamist Vilniuse Ülikoolis, ka Vytautas Magnuse Ülikoolis Kaunases ja Läti Ülikoolis Riias on need ammu olemas, samuti on vastav õpesuund Tallinna Ülikoolis.

Niisiis pole kõik läinud päris nii, nagu toona kavatseti.

Orientalistikaõpe on jäänud valik-kursuste tasemele ning vaid maailma keelte ja kultuuride instituutis on võimalik võtta Ida-Aasia keelte ja kultuuride lisamoodulit. Orientalistika kui põhi- või isegi kõrvaleriala ootab endiselt paremaid aegu.

Nimekad orientalistid Tartus

Mõistagi ei loodud orientalistikakeskust *deus ex machina* tühjale kohale – idateadustel on Tartu Ülikoolis soliidne traditsioon, mille juured ulatuvad Academia Gustaviana aegadesse. Rahvusvahelisse teadusesse jälje jätnud orientalistide on esile kerkinud *alma mater*’i kõikidel perioodidel, nii tsariaegses ülikoolis, Eesti Vabariigi

Tartu Ülikoolis, nõukogudeaegses Tartu Riiklikus Ülikoolis kui ka Eesti iseseisvuse taastamise järel.

Näiteks õppis Tartu Ülikoolis ja töötas siin eradotsendina sanskritist ja indoloog, tartlane Leopold von Schroeder (1851–1920), kes aga venestamise surve all sunnitud lahkuma ning jätkas teadlase- ja õppejõukarjääri elu lõpuni Innsbrucki ja Viini ülikoolis.

Teise maailmateadusesse jõudnud „kohaliku mehena“ võib nimetada Tõstamaalt pärit Alexander Staël von Holsteini (1877–1937), keda tema õpingud ja uurimistöö sanskriti keele ning Sise-Aasia ja Hiina budistlike käsikirjade alal viisid Tartust läbi Saksamaa ja Peterburi Hiinasse.

„Kui me vaatame viltu osale maailmast, siis pole kahtlust, et näeme kogu maailmagi ebaadekvaatselt.“ – Peeter Olesk

Oma elu teisel poolel töötas ta Pekingi Ülikoolis ning on seal sanskriti- ja budismiuuringute alusepanijana suure au sees tänini. Tähelepanuväärne on, et baltisaksa aadlik Staël von Holstein võttis 1920-ndatel Hiinas elades Eesti Vabariigi kodakondsuse.

Oma panuse idamaade uurimisse andis 19. sajandil veel terve plejaad Tartu Ülikoolis õppinud baltisaksa teadlasi, kellest on põhjalikult kirjutanud ajaloolased Martin Hallik ja Olaf-Mihkel Klaassen.⁶

Esimese eestlasena tegeles orientalistikaga tõsisemalt meie ärkamisaja tuntud tegelane Karl August Hermann (1851–1909), kes 19. sajandi viimasel kümnendil pidas ettekandeid ja avaldas kirjutisi

Foto: TÜ orientalistikakeskuse arhiiv

Orientalistikakeskuse eelkäija, ajaloo ja semiootika laboratoorium korraldas 1987. aastal Tõstamaal konverentsi Tartu Ülikoolis haridusteed alustanud maailma-kuulsa budoloogi Alexander Staël von Holsteini auks ja avas tema mälestuskivi.

hiina ja teistest Kaug-Ida keeltest ning nende võrdlusest soome-ugri keeltega.

Võõbus, Masing, Nurmekund ...

Kahe maailmasõja vahel Tartu Ülikoolis uurijateed alustanud orientalistidest on maailmas kahtlemata tuntuim nimi varakristlike Süüria käsikirjade uurija Arthur Võõbus (1909–1988), kes 1944. aastal Eestist põgenes ning seejärel Saksamaa ja Ameerika Ühendriikide ülikoolides töötas.

Eesti orientalistikat ei ole võimalik ette kujutada ilma Võõbuse eakaaslaste Uku Masingu (1909–1985), polüglotist keeleteadlase Pent Nurmekunna (1906–1996) ja juristist sinoloogi Leo Leesmendita (1902–1986). Just nemad asutasid 1935. aastal Eesti Akadeemilise Orientaalseksi, mis küll 1940-ndatel kahjuks hingusele läks.

Akadeemiline orientaalsetl taastati 1988. aastal ja see on tõusnud arvestatavaks Eesti Teaduste Akadeemiaga assotsieerunud teadusseltsiks, mis annab välja akadeemilist aasta- raamatut „Idakiri“ ning korraldab iga-aastasi konverentse ja suvekoole.⁷

Masingut, Nurmekunda ja Leesmenti võib pidada ka orientalistika järjepidevuse kandjateks Eestis. Nurmekunna 1956. aastal asutatud orientalistika kabinet oli praeguse keskuse otsene eelkäija. Ligi nelja aastakümne jooksul õpetas ta ise ja hiljem õpetasid juba tema õpilased fakultatiivainetena hiina, jaapani, hindi, sanskriti, tiibeti jt idamaade keeli.

Sealt sai tuule tiibadesse järgmine orientalistide põlvkond: Eesti

akadeemilise orientalistika suurkujud ja ida keeltest tõlkijad Linnart Mäll (1938–2010), Haljand Udam (1936–2005), Ülle Udam (1943–2016), Ly Seppel-Ehin, Ott Kurs, aga ka Moskvas orientalistika instituudis oma elutöö teinud keeleteadlane, Indoneesia keelte uurija Ülo Sirk (1935–2011).

Nurmekunna juhtimise all kujunes orientalistikakabinetist mainekas teaduskeskus, mis korraldas üleliidulisi konverentse ja andis Tartu Riikliku Ülikooli toimetiste sarjas välja rahvusvahelise autorkonnaga kogumikke „Töid orientalistika alalt“, mida aastatel 1968–1981 ilmus viis numbrit kuues köites.

Mälli aeg ja edasi

Iseseisvuse taastamise järel taastatud orientalistikakeskuse esimeseks juhatajaks sai Linnart Mäll, kes jäi sellele kohale kuni surmani 2010. aastal. Mälli ajal oli orientalistika põhisuund budoloogia ning India ja Hiina klassikaline mõttelugu, samuti eestikeelne terminiloome, mida Mäll väga tähtsaks pidas. Asutati teadustööde seeria „Studia Orientalia Tartuensia, Series nova“, mida praeguseks on ilmunud seitse köidet.⁸

Noor põlvkond on peale tulemas ja orientalistika ei ole ammu enam nišiteadus.

2006. aastal ilmus samas seerias „Ida mõtteloo leksikon“, selle täiendatud ja parandatud kordustrükk tuli välja 2011, ja nüüdseks on leksikon kättesaadav ka Sõnaveebis.⁹ Mäll tuli välja oma

algupärase lähenemisega ida klassikaliste mõttetekstide uurimisele, mis sai nimeks *humanistlike baastekstide kontseptsioon*. 2008. aastal pälvis Linnart Mäll selle eest riigi teaduspreemia.

Orientalistikakeskus teadusüksusena on niisiis pigem edulugu. Esimese poole oma senisest ajaloost tegutses see ajaloo osakonna, hilisema instituudi juures, kuid 2011. aastal viidi üle kultuuriteaduste instituuti, mis pakkus interdistsiplinaarsemat „katust“.

Praeguseks on orientalistika uurimissuunad ülikoolis esindatud üsna ulatuslikult. Regionaalses plaanis on meil vana Lähis-Ida uuringud, indoloogia, sinoloogia, japanoloogia, türkoloogia, mongolistika, koreanistika; valdkonniti tegeldakse religiooni- ja mõtteloo (sh islamistika, budoloogia, Hiina ja India õpetuste), ajaloo, antropoloogia, ühiskonnateaduste ja rahvusvaheliste suhete uuringutega.

Kuna rahastamine on algusest peale olnud peamiselt projektipõhine (aga see on praegu trend igal pool) ja paraku üsna napp, on teadurite põhikoosseis üpris ahtake ja enamik neist on rakendatud osakoormusega, kuid keskusega teevad koostööd ka ülikooli teiste üksuste teadlased ja Aasia-uurijad väljastpoolt ülikooli. On ju orientalistika oma olemuselt valdkondadevaheline ja saab edukas olla vaid erialade koostöös.

Rõõmustav on noorte uurijate osakaalu kasv just viimasel ajal. Kuigi orientalistikat põhierialana õppida ei saa, on noored uurijad mitmelt erialalt leidnud tee Aasia-uuringute juurde ning valminud või valmimas on rida orientalistikaalaseid magistritöid. Nimetagem näiteks Betti Marie Petersoni võrdlevat uurimust Korea ja Eesti rahvarõivastest, Rodion Krupini tööd Jaapani strateegiatest Hiina ja Venemaa mõju tasakaalustamiseks Kesk-Aasias, Anne Nestori uurimust Taiwani religioonist jpt.

Noor põlvkond on peale tulemas ja orientalistika ei ole ammu enam nišiteadus. Linnart Mälli visioon, et orientalistika eesmärk peaks olema aidata kaasa lääne nähtuste mõtestamisele uuel viisil, on saanud tegelikkuseks. **UT**

Viited

¹ Tartu Ülikooli arhiiv, S 1404, lk 231.

² Samas, lk 229.

³ Maailmakultuurist ja orientalistikast. Intervjuu Peeter Oleskiga. – Sõnumitooja, nr 1-2, jaanuar, 1989.

⁴ Arutelu protokoll. Tartu Ülikooli arhiiv, S 1404, lk 201-203.

⁵ Samas, lk 203.

⁶ Martin Hallik, Olaf-Mihkel Klaassen. Keiserlik Tartu Ülikool (1802–1918) ja Orient Eesti-Oriendi kultuurisuhete üldisel taustal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002.

⁷ Vt Eesti Akadeemilise Orientaalseksi veebilehte, eao.ee.

⁸ Vt väljaandeid Tartu Ülikooli kirjastuse veebilehelt, tyk.ee/et/SOT.

⁹ Ida mõtteloo leksikon, sonaveeb.ee/ds/ida.

30 aastat orientalistikakeskust: hoogsalt edeneb rahvusvaheline teadustöö

Tartu Ülikooli orientalistikakeskus oli Baltimaade Aasia-uuringute ühenduse (Baltic Alliance for Asian Studies) üks asutajaid aastal 2014.

Aastatel 2010–2015 arendati Euroopa koostöömeetme toetusel Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli Aasia-uuringute ühisõppekava, millest kasvas välja Tartu Ülikooli Aasia keskus, mis nüüd koordineerib Aasia-uuringuid üle ülikooli.

Orientalistikakeskuse osalusel loodi maailma keelte ja kultuuride kolledžis (nüüdne instituut) Aasia regiooni keelte osakond Ida-Aasia (hiina, jaapani, korea) keelte ja kultuuride lisamooduliga. 2015. aastal ilmus Gao Jingyi ja Märt Läänemetsa koostatud esimene algupärane eestikeelne hiina keele õpik-käsiraamat.

Orientalistikakeskuse uurimissuundade valik on laienenud antropoloogia ja ühiskonnauuringute poole. Ka klassikaline

suund ei ole kuhugi kadunud, eriti vana Lähis-Ida uuringud, mida esindavad Peeter Espak ja Vladimir Sazonov.

Mongolistist juhataja Alevtina Solovyeva eestvõttel loodi keskuse juurde mongolistika laboratoorium; tähtsündmusteks 2021. aastal Eesti ja Mongoolia diplomaatiliste suhete 30. aastapäevale pühendatud mongoli budistliku kunsti näitus ja konverents. Budoloogia suund läheb edasi rahvapärase budismi uuringute projektiga: esimene suur rahvusvaheline konverents „Rahvapärane budism Euroopas ja Aasias“ toimus 2023. aastal. Ettevalmistamisel on „Studia Orientalia“ köide „Budism tekstides. Budistliku pärandi tõlgendamine ja übermõtestamine“.

Aasia riikide suurenevat ja vastuolulist rolli tänapäeva turbulentses maailmas käsitlesid orientalistikakeskuse tänavukevadised konverentsid, millel teemaks võimuvõitlus Kesk-Aasias ning tühistamine kui hirmukultuuri loomine. **UT**

Foto: erakogu

Juunis humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas doktoritöö kaitsnud Valentina Punzi (paremalt teine) koges Tiibetis Amdos välitöid tehes korduvalt, et tema uurimistöö läks kohalikele vägagi korda. „Inimesed, kellega rääkis, tutvustasid mind oma perele ja sõpradele ning edastasid teavet ka siis, kui olin juba tagasi Eestis. See tähendas mulle väga palju ja pani mind oma töösse veelgi hoolikamalt suhtuma,“ ütles Punzi.

Värsked teadustööd: Pätsu-aegsest autoritaarsest korrast pagaripärmi DNA-ni

Suvel Tartu Ülikoolis kaitstud doktoritöös uuriti näiteks laste semiootilist arengut, doktorantide õpetamisoskusi ja minirobotite iseseisvust. Juunis kaitstud tööde kokkuvõtteid saab lugeda siit, augustis kaitstud doktoritööde kokkuvõtteid aga veebilehelt ajakiri.ut.ee. Kõigi kaitstud töödega saab tutvuda ülikooli DSpace'is ja kaitsmisele tulevaid väitekirju on võimalik lehitseda ülikooli raamatukogu lugemissaalis.

Fotod: Merilyn Merisalu

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

PEETER KENKMANN kaitses ajaloo alal doktoritöö „Autoritaarreežiimi areng Eestis aastatel 1934–1940: põhiseaduse ja kaitseseisukorra roll“.

Doktoritöös uuriti, milliste seaduste alusel viidi 1934. aastal riigipea Konstantin Pätsi juhtimisel ellu riigipööre ning millel põhines selle tulemusena loodud ebademokraatlik valitsemiskorraldus. Samuti uuriti Eestis resideerinud välisriikide diplomaatide seisukohti alates 1934. aastast Eestis toimunud pöörde-liste sündmuste kohta ja sedagi, kuidas kirjeldati 30-ndate sündmusi paguluses.

Juhendajad kaasprof Ago Pajur ja kaasprof Jaak Valge, oponent prof Andres Kasekamp (Toronto Ülikool).

LAURI LINASK kaitses semiootika ja kultuuriteooria alal doktoritöö „Auto-communication in the semiotic development of the child“ („Autokommunikatsioon lapse semiootilises arengus“).

Doktoritöös uuriti laste tähendusloomet ja selles aset leidvaid muutusi, mis viivad järk-järgult selleni, et lapsed

saavad osalisteks end ümbritsevas kultuurilises keskkonnas. Seejuures keskenduti kõnelistele ja teistele kultuurilisel tähenduslikele kommunikatiivsetele ja loominguilistele nähtustele, mida laps kasutab enese semiootiliseks väljendamiseks.

Juhendaja prof Kalevi Kull, oponentid prof Edna Andrews (Duke'i Ülikool) ja em-prof Barend van Heusden (Groningeni Ülikool).

ÜLLAS LINDER kaitses religiooni-uuringute alal doktoritöö „Adam Reinhold Schiewe. Esimese Eesti baptistkoguduse rajaja elulugu“.

Doktoritöö käsitleb sakslasest baptistijutlustaja Adam Reinhold Schiewe (1843–1930) elulugu, täites senise tühimiku kohalikus kirikuloos. Schiewe tegutses Poolas, Ukrainas Volöonia piirkonnas, Venemaal Peterburi saksakeelses koguduses (ja samal ajal ka Eestis) ning Saksamaal. Suurima jälje jättis Schiewe Eestisse, kus ta rajas aastal 1884 esimese baptistkoguduse.

Sotsiaalteaduste valdkond

ARTUR SIMONYAN kaitses õigusteaduse alal doktoritöö „Regional international law in Eurasia“ („Regionaalne rahvusvaheline õigus Euraasias“).

Doktoritöös uuriti, kuidas on Venemaa üritanud nõukogudejärgses Euraasias kujundada eraldi regionaalset rahvusvahelist õigust, milliseid tulemusi

see on andnud ja kuidas sellega seotud riigid on sellele reageerinud. Venemaa on püüdnud välja töötada uut õiguslike põhimõtete, normide ja diskursuste kogumit, mis oleks kooskõlas tema geopoliitiliste eesmärkide ja ideoloogiaga. Selline imperialistlik lähenemine ei arvesta regionaalsete eripäradega.

Juhendaja prof Tõnu Lehtsaar, oponent Tiit Pädam (Eesti Evangeelne Luterlik Kirik).

VALENTINA PUNZI kaitses folkloristika alal doktoritöö „Making (hi)stories in Amdo: voices, genres, and authorities“ („Pärimusliku ajaloo loomine Amdos: hääled, žanrid ja mõjuvõim“).

Amdo on keeleliselt ja etniliselt kirev regioon, mis asub Tiibeti kiltmaal ja kuulub tänapäeval valdavalt Hiina Rahvavabariigi Qinghai maakonna koosseisu. Välitööl põhinev doktoritöö heidab valgust üleloomulikkuse tähtsusele tiibetlaste kultuurilistes strateegiates, milles tõmmatakse etnilisi piire, avaldatakse suhtumist võõrasse ning väljendatakse isiklike ja kollektiivseid traumaatilisi kogemusi.

Juhendajad prof Ülo Valk ja prof Charles Ramble (Kõrgemate Õpingute Praktiline Kool (EPHE, Prantsusmaa), oponentid prof Cristiana Turini (Macerata Ülikool) ja prof Daniel Berounský (Praha Karli Ülikool).

Juhendajad prof Lauri Mälksoo ja kaasprof Merilyn Kiviorg, oponent prof Sergey Sayapin (KIMEP-i Ülikool, Kasahstan).

TRIINU SOOMERE kaitses haridusteaduse alal doktoritöö „Doctoral students' perspectives on learning about

teaching in the higher education context“ („Doktorantide arvamused õpetama õppimisest kõrghariduse kontekstis“).

Ülikoolis on õpetamine üks doktorantide tööülesannetest, kuid varasemad uuringud on näidanud, et doktorandid ei tunne, et oleksid õpetamiseks hästi valmis. Doktoritöös intervjueriti nelja Eesti kõrgkooli doktorante ning tulemuste põhjal tehti mitu ettepanekut doktorantide (mitte)formaalse õppe, ülikoolide karjäärimudeli ning juhendajate rolli kohta õpetama õppimisel.

Juhendajad kaasprof Mari Karm ja kaasprof Torgny Roxå (Lundi Ülikool), oponent prof Mari Murtonen (Turu Ülikool).

NGUYEN HOANG QUAN TRAN kaitses ärijuhtimise alal doktoritöö „Perception of organisational culture in terms of task and relationship orientations in Vietnam“ („Organisatsioonikultuuri tajumine ülesannetele ja suhetele orienteerituse seisukohalt Vietnami“).

Doktoritöös loodi uus organisat-

sioonikultuuri hindamise küsimustik, mis kohandati spetsiaalselt Vietnami asutustele. Uus instrument tõstab esile ülesannetele, ühtsusele ja staatusele orienteerituse rolli ning näitab, et Vietnami töötajate arusaam organisatsioonikultuurist on orienteeritud rohkem ülesannetele kui suhetele.

Juhendajad prof Maaja Vadi ja kaasprof Krista Jaakson, oponentid prof Mukta Kulkarni (India Bangalore Juhtimisinstituut) ja kaasprof Mike Franz Wahl (Tallinna Tehnikaülikool).

Meditsiiniteaduste valdkond

KARL KUUSIK kaitses arstiteaduse alal doktoritöö „Effects of remote ischaemic preconditioning on arterial stiffness, organ damage and metabolomic profile in patients with lower extremity artery disease“ („Kaugisheelilise eelkohastamise mõju arterite jäikusele, organkahjustusele ja metaboolsele profiilile alajäsemete arterite ateroskleroosiga patsientidel“).

Kaugisheeliline eelkohastamine on protseduur, mille eesmärk on kaitsta kudesid ja elundeid verevarustuse häiretest tingitud kahjustuste eest. Patsientidele tekitatakse (vererõhumansetiga) korduvad lühiajalised verevarustuse katkestused ja seejärel verevarustus taastatakse. Uuringu tulemused näitasid, et arterite jäikuse näitajad paranesid märkimis-

väärselt ja keskmine arteriaalne vererõhk langes. See on ohutu ja kergesti rakendatav protseduur, mis kaitseb keha kudesid ja elundeid verevarustuse häiretest tingitud kahjustuste eest, vähendab riske ja muudab ravi tõhusamaks.

Juhendajad prof Jaak Kals, prof Jaan Eha ja prof Mihkel Zilmer, oponent prof Anne Lejay (Strasbourg'i Ülikool).

Loodus- ja täppisteaduste valdkond

IMAN DADRAS kaitses füüsikalise info tehnoloogia alal doktoritöö „Low power neural network-based control and actuation solutions for insect-scale robots“ („Madala võimsusega närvivõrgupõhised juhtimis- ja aktiveerimislahendused putukamöötmeliste robotite jaoks“).

Tulevikus võivad tillukesed, putuka suurused robotid iseseisvalt täita ülesandeid avastamata alade uurimisel, otsingu- ja päästemissioonidel või kesk-

konnaseirel. Doktoritöös uuriti väikse võimsusega pehmete täiturite kasutamist, mis võimaldaks robotitel roomates energiat säästa, ja töötati välja energiasäästlik kujutise tuvastamise skeem, et robotid saaksid keskkonnas iseseisvalt navigeerida.

Juhendajad prof Alvo Aabloo ja prof Jaan Raik (Tallinna Tehnikaülikool), oponent prof Haralampos-G. Stratigopoulos (Sorbonne'i Ülikool).

SYLVESTER IKENNA OFILI kaitses geoloogia alal doktoritöö „Geochemistry and depositional environments of two black shale formations: the Baltoscandian Cambrian-Ordovician Alum Shale and the Cretaceous Lokpanta Oil Shale“ („Kambriumi-ordoviitsiumi vanusega Baltoskandia alum-kilt ja kriidi vanusega Nigeeria Lokpanta põlevkivi: kahe musta kilda geokeemia ja tekkekeskkond“).

Mustad kildad on levinud sette-kivimid, mis pakuvad väärtuslikke teadmisi Maa geoloogilisest ajaloost. Mõlemad töös uuritud kildad on rikkad uraani, molübdeeni ja vanaadiumi poolest, kuid Eesti alum-kildas on neid metalle enam kui Lokpanta põlevkivis, samuti on meie omas rohkelt kvartsi, K-päevakivi ja K-vilgu/illiidi mineraale. Erinevust on võinud mõjutada orgaanikarikka muda settimise kiirus.

Juhendajad külalisprof Alvar Soesoo (Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool) ja prof Leho Ainsaar, oponent kaasprof Jurga Lazauskiene (Vilniuse Ülikool).

KAJA PAE kaitses füüsika alal doktoritöö „Electron-phonon interactions in local degenerate electronic states in solids“ („Elektron-foonon-interaktsioonid tahkiste lokaalsetes kõndunud elektronolekutes“).

Vibrooninteraktsioon lokaalsete tuumade võnkumiste ja elektronide liikumise vahel on sageli väike ja see jäetakse arvutuste lihtsustamiseks arvesse võtmata. Siiski esineb süsteeme, kus selle arvestamine on vajalik, ning sellega kaasnevad omapärased ja olulised kvantefektid. Doktoritöös esitati esimest korda rangelt kvantmehaaniline teooria ning vastavad arvutused kristalli lisanditsentri ja kristallvõre võnkumiste vastasmõju kirjeldamiseks.

Juhendaja prof Vladimir Hizhnyakov, oponent prof Boris Tsukerblat (Negevi Ben-Gurioni Ülikool).

NATÁLIA PUJOL GUALDO kaitses geenitehnoloogia alal doktoritöö

„Decoding genetic associations of female reproductive health traits“ („Naiste reproduktiivtervisega seotud tunnuste geneetiliste seoste tõlgendamine“).

Doktoritöö eesmärk on dešifreerida naiste reproduktiivtervise väheuuritud tunnuste geneetilisi aluseid, kasutades ülegenoomseid seoseuurinuid ja suuri geenomikaandmestikke (nt geenivaramu, rahvastikupõhised sünnikohordid), mida täiendavad elektroonilised terviseandmed ja bioloogilised mõõtmised. See võib pakkuda uusi võimalusi haigusriskide ennustamiseks ja uute ravimisühendite leidmiseks.

Juhendajad kaasprof Triin Laisk, prof Reedik Mägi, prof Terhi Pilttonen (Oulu Ülikool) ja dr Riikka Arffman (Oulu Ülikool), oponent dr Ilkka Kalliala (Helsingi Ülikool).

FATEMEH RASTGAR kaitses füüsikalise infotehnoloogia alal doktoritöö „Towards reliable real-time trajectory optimization“ („Usaldusväärse reaalaajas trajektoori optimeerimise arendamine“).

Robotit, mis peab jõudma teekonna algusest lõpp-punkti ja vältima samal ajal takistusi, aitavad liikumise planeerimisel trajektoori optimeerimise algoritmid. Doktoritöös tutvustatakse nelja uuenduslikku algoritmi, mis aitavad parandada liikumise planeerimise usaldusväärsust, mastaapsust ja arvutuslikku tõhusust, arvestades trajektoori optimeerimise põhiprobleeme ning oletuslikkuse ja mastaapsuse piiranguid.

Juhendajad kaasprof Arun Kumar Singh ja prof Alvo Aabloo, oponent prof Andreas Müller (Linzi Johannes Kepleri Ülikool).

IRIS REINULA kaitses botaanika ja mükoloogia alal doktoritöö „Genetic variation of grassland plants in changing landscapes“ („Niidutaimede geneetiline varieeruvus muutuvast maastikus“).

Doktoritöös hinnati maastiku struktuuri ja maakasutuse muutuse mõju rohumaataimede geneetilisele mitmekesisusele ning geenivoolule mägistiku ja hariliku nurmenuku näitel. Hiljutised muutused maakasutuses on kaasa toonud ulatusliku looduslike ja poollooduslike koosluste killustumise. Kuna geneetiline mitmekesisus tagab organismide võime keskkonnamuutustega kohastuda, on selle kaitsmine ja säilitamine ülioluline.

Juhendaja kaasprof Tsipe Aavik, oponent vanemteadur Walter Durka (Helmholtzi Keskkonnauuringute Keskus).

SIRELIN SILLAMAA kaitses biokeemia alal doktoritöö „The role of helicases Hmi1 and Irc3 in yeast mitochondrial DNA maintenance“ („Helikaaside Hmi1 ja Irc3 roll pärmi mitokondriaalse DNA säilitamisel“).

Pagaripärm *S. cerevisiae* on eriline mudelorganism, kuna suudab fermentatiivsel süsinikuallikal ellu jääda ka ainult osalise või täielikult puuduva mitokondriaalse DNA-ta, mis on teiste organismide ellujäämiseks ülitähtis. Doktoritöös uuriti kahe pärmisspetsiifilise mitokondriaalse DNA helikaasi, Hmi1 ja Irc3 funktsioone ning laiendati sellega arusaama mitokondriaalsete helikaaside mitmekülgsusest.

Juhendajad prof Juhan Sedman ja kaasprof Priit Jöers, oponent prof Pawel Golik (Varssavi Ülikool). **UT**

Üliõpilasteater tähistab sünnipäeva

12. oktoobril peab Tartu Üliõpilasteater üliõpilasmajas oma 25. sünnipäeva. Peo eel annavad Raekoja platsil suure tuleetenduse FlameRain Theatre Belgiast ja kodumaine Tuleteater Zerkala. Ühtlasi toob üliõpilasteater Tartusse rahvusvahelise absurditeatrite festivali.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Õpingute kõrvalt teatriga tegelemine ei sobi igale tudengile, kuna see nõuab palju rohkem aega ja pühendumist kui mõni teine huvitegevus. Üliõpilasteatri tehnika-juhi ja lavastaja Enor Niinemäe sõnul kulutab iga osaline ühe lavastuse väljatoomiseks umbes 150 tundi. Siiski on Eesti vanim järjepidevalt tegutsenud üliõpilasteater täies elujõus.

„Igal aastal võtame vastu umbes kümme uut liiget, see on stuudios tegutsemiseks kõige optimaalsem rühma suurus. Kõik näitlemise juurde ei jää, aga meie vilistlaste seas on üle 50 näitleja ja muu teatri- või filmimaailmas tegutseva spetsialisti,“ ütles teatri tegevjuht Kelly Kittus.

Üliõpilasteatris saavad noored teha kõike, mis otsapidi teatri ja näitlemisega seotud: rääkida kaasa näidendite valimisel, osaleda lavastuste ettevalmistamisel, täita rekvisiitori või valguskunstniku ülesandeid jne. Viimastel aastatel ongi lisaks näitlemis- ja muusikalistele vastu võetud ka neid, kes soovivad kätt proovida kunstniku, grimeerija või teatri tehnilise töötajana.

„Kes ka tulevikus teatri juurde ei jää, õpib meil eneseväljendust, avalikkuse esinemist ja meeskonnatööd. Valime lavastamiseks pigem vähem tuntud abstraktsemaid teoseid, mis võimaldab teatrikunstil laiemale näha.

Tartu Üliõpilasteatri mulluseid uustulnukaid näeb lavastuses „Kohtumised“.

Saadud kogemus annab edaspidi ka oma elus julgust uusi asju ette võtta,“ sõnas Kittus.

Sünnipäevapeole eelneb kaks päeva kestev rahvusvaheline absurditeatrite festival „Maailm on tsirkus“. Avaetenduse annab üliõpilasteater ise. Sõnadata, kuid universaalselt mõistetavaid lugusid inimestevahelistest suhetest etendavad üliõpilasteatriga eelmisel hooajal liitunud noored, kelle stuudiotööd juhendasid kogemusega üliõpilasteatrilased Jörgen Sinka ja Peeter Piiri.

Lisaks Tartu Üliõpilasteatrile näeb kahe päeva jooksul Austria füüsilise

teatri trupi Dada Zirkus lavastust „Genesis“, kus maailma loomist näidatakse läbi absurdiprisma, ja Vilniuse Ülikooli kineetilise teatri tantsuetendust „Hommo in Maxima“, kus räägitakse armastusest, kiindumusest, turvalisusest ja elu mõtte mõistmisest ajal pärast Leedu ühine- mist Euroopa Liiduga.

Festivali ajal saab näha ka üliõpilasteatri eripäraste liikme- preemiade, N-objektide näitust. Nimelt peab iga laureaat järgmisel hooajal tunnustuse pälvi- jale ise auhinna meisterdama. Seni on välja antud 27 N-objekti. **UT**

Foto: Kelly Kittus

„Pegasus“ on rubriik, kus avaldatakse ülikooli inimeste loomingu- t. Saada meile oma luuletusi, karikatuure ja lühijutte: ajakiri@ut.ee.

Triinu Kirschbaum

Triinu on Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keele- teaduse õppekava esimese kursuse üliõpilane. Edu- kas osalemine emakeeleolümpiaadidel, sealhulgas lõppvooru pääsemine, andis talle võimaluse astuda

ülikooli väljaspool konkurssi. Kirjutamine on Triinule südamelähedane olnud juba kooliajast. Mõned tema luuletused on ilmunud Pärnu noorte valikluulekogus „Peegelvaade“ (2023). **UT**

kompvek

1
soomepoissi kena-ilust väisasin kord linna all
võitis: mind ehk teada võiksid
tundsin, jalgu pole all

armsaks pidas saksa neidu
unistama unustas
kahe vahel laht ja parv
ta piiga peagi unustas

jäid siia poole mõtisklused
paberleht ja mina
merd raske ületada
üksildus
see olengi nüüd
mina

2
kallis su jutt on kui pärnaõiemesi
ent voolab ühest kõrvast sisse teisest välja
mett täis on su kõrg
kuid mind sa ei võlu
isegi naabripoisil
on parem humalamärg

dadaistlikult

mul on miski igatsus
vaadata välja tänavapoolsest aknast
ning näha uulitsavalgustust

üldsegi on puudust valgusest mu toas
sest virvendav-valevast
sireli-heledast valgusest

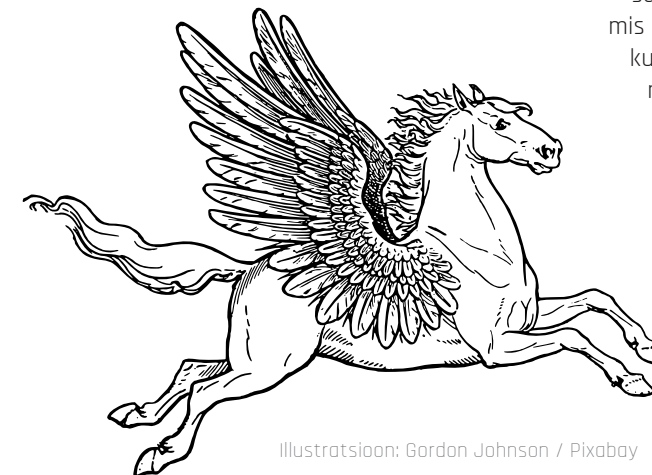
too on kuul
ent lillelise bussi aknasse kostab
vaid päikesepaistet ja kahuriliha karjeid

romantism, klassitsism, realism

nad kolmekesi tulid
neid paremal tavapärase kuid lummas
(siiski kena!)
neid pahemal
merevahust juustega

ent ju kolmekesi tulid

neid keskel suures kastis
unes nägin – välja paistis –
sarvedki peas
mis muud siin teha
kui pista rinda
müütidega

Illustratsioon: Gordon Johnson / Pixabay

Igavene üliõpilane

Kirjandus- ja kunstiteostest tuntud igavest üliõpilast võib Tartu tänavail, raamatukogudes ja loengusaalides kohata praegugi.

Kriitiline August Jakobson lasi oma romaanis „Vana kaardivägi“ (1935) ärgata igavesel tudengil Joel Neegosel piinavas pohmeluses. Too tudeng ei mäletanud möödunud nädalast prassingut, võlad olid kasvanud lootusetult üle pea. Ometi oli ta legendaarne, vana kaardiväe romantiline esindaja, kelle veidratest kangelas-tegudest teadis kogu linn.

See kirjandusteos kirjeldas inimest, kes hoolimata ühiskondlikust survest, rahalisest mõjutamisest ning allahindlusest eksamite ja arvestuste süsteemis suutis hoiduda magistrikaardi saamisest kümme aastat pärast esmast immatrikuleerumist.

Kaarel Tarand kirjutas 19. veebruaril 2010 Õpetajate Lehes: „Eks neid, eriti oma raha eest kaua õppijaid, leidub ju praeguseski ülikoolis – aga nad pole kohviku-, kõrtsi- ega korporatsiooniboheemluse elemendid, sest ülikoolis käimise sünonüümiks on neil loengus käimine ja kogu ülejäänud aeg veedetakse töö, mitte vabas vormis vaimu ihudes. [---]

Aga siiski arvan, et neid, iga mõõdupuu järgi „igavesi“, pole üldarvult vähem kui näiteks aastal 1930 või 1990. Nende osatähtsus on vähenenud, sest immatrikuleeritud pole 2000 või 5000, vaid ligi 20 000 hinge (ikka endiselt räägin ülikoolist, Tartu Ülikoolist). Nõelad heinakuhjas on olemas ja küll need torkavad ka, kui vaja.

Kes Tartu pealt „igavest üliõpilast“ üles ei leia, otsib arvatavasti vales kohast. Ega tunne vastutulijat ära. Ega tal, igavesel, ju pea kohal helendavat sõõri ole.“

Uuel õppeaastal jõustuvate kõrgharidus-seaduse muudatustega läheb neil, kes tahaksid teist või enam korda samal kõrgharidusastmel õppida, elu keerulisemaks. Kes on juba kord

kõrghariduse omandanud, saab samal astmel uuesti tasuta õppima asuda alles kümme aastat pärast lõpetamist; enne seda tuleb ise maksta. **UT**

Kasutatud katkendeid raamatust „Tartu Ülikool ja legendid“. Menu Kirjastus, 2012 (Tiina Kruus, „Igavene üliõpilane“)

Tallinna Tehnikaülikooli peahoone ees seisab igavene üliõpilane Juulius (skulptor Tiiu Kirsipuu). Kus on Tartu ausammas?

Foto: Martin Siplane

**EESTI
NAISÜLIÕPILASTE
SELTS**

www.enys.ee

ENÜS on mõttekaaslastest sösarkond eri erialadelt kogu eluks, meil on akadeemiline seltsielu, nalja, tantsu, arutelusid.

ENÜS tegevselts asub Tartus

Koondised ka New Yorgis, Stockholmis, Torontos, Austraalias.

KÜLALISÕHTUD
10. SEPTEMBER
24. SEPTEMBER

Algus 18:00

Riia mnt 13-33, Tartu

FB üritus

Sõnavaramõlgutusi

Mis on akadeemia?

Eesti keeles on sõna *akadeemia* kasutusel teadusasutuse või erialase kõrgkooli tähenduses. Teadusasutus on näiteks Eesti Teaduste Akadeemia, erialased kõrgkoolid on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia, Sisekaitseakadeemia, Kaitseväe Akadeemia, Eesti Lennuakadeemia jt.

Lisaks on sõna *akadeemia* kasutusel ka mujal: Tartu Ülikooli koosseisu kuulub Viljandi kultuuriakadeemia, tegutseb ühendus Vaba Akadeemia, ilmub ajakiri Akadeemia jne.

Peale kahe viimase saavad kõik nad viidata endale ka lühidalt sõnaga *akadeemia*.

Ülikoole ei ole Eestis kombeks akadeemiaks nimetada. Ehkki neis on palju akadeemilist – akadeemilised töötajad, akadeemiline õpe ja akadeemiline õhkkond –, jäävad nad ikka ülikooliks. Nii on ka näiteks „Gaudeamuses“ sõnad *vivat academia* tõlgitud fraasiga *elagu ülikool*. Inglise keele mõjul on aga *akadeemia* omandanud tähendusvarjundeid, mis kalduvad kõrvale senisest traditsioonist.

Alglause	Parandusettepanekud
<i>Eesmärk on jõuda tööstuse ja akadeemia uudsete koostöövormideni.</i>	Koostöövorme võiksid luua tööstus ja teadus või teadusvaldkond , ehk ka tööstusettevõtted ja teadusasutused
<i>Akadeemia ja ettevõtluse ühendamisel suureneb töenäosus, et ühiskond näeb ka teooria rakendamist praktikas.</i>	Siin ühendatakse ettevõtlusega ilmselt teadus, teadustöö või -tegevus
<i>Rahvusülikooli uue juhi ees seisab hulk väljakutseid: kuidas hoida tasuta kõrghariduse kvaliteeti, tagada üliõpilaste toimetulek, maksta akadeemia töötajaskonnale väärilist tasu ja tulla toime riigi pakutava teaduse rahastamisega.</i>	Möeldud on ülikooli töötajaskonda
<i>Noored teadlased on pärast doktoriõpet valiku ees, kas jätkata oma tegevust akadeemias või mitte.</i>	Siin on silmas peetud ülikooli või kujundlikumalt ehk akadeemilist keskkonda
<i>Meie akadeemia tippteadmised võimaldavad meil olla võrdsel pulgal maailma ülikoolidega.</i>	Tippteadmised on ehk ikka konkreetselt teadlastel või teadlaskonnal

Tuleb taas tõdeda, et eri keeltes võib sõnakuju olla sarnane, kuid selle tähendusring erinev.

Akadeemiaga koos käib sõna *akadeemik*, millest tuleb juttu järgmises keelenurgas. **UT**

ajakiri@ut.ee

ajakiri.ut.ee

Sotsiaalmeedia

 Facebook.com/universitastartuensis

 Instagram: @unitartuajakiri

 Spotify: Universitas Tartuensis taskuhääl

UNIVERSITAS TARTUENSIS on Tartu Ülikooli ajakiri. Tiraaž 5800 • **Peatoimetaja** Tiia Kõnnussaar • **Tegevtoimetaja** Merilyn Merisalu • **Keeletoimetaja ja korrektor** Külli Pärtel • **Kujundaja** Margus Evert • **Kaanefoto** Jassu Hertsman • **Trükk** Paar • **Väljaandja** Tartu Ülikooli kirjastus • **Kontakt** Lossi 3-105, 51003 Tartu, tel 737 5684 • Universitas Tartuensis kujunduslahendused ning kõik ajakirjas avaldatud tekstid ja illustratsioonid on autoriõigustega kaitstud. Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse ja täpsuse huvides toimetada ja lühendada. UT-s avaldatud tekste võib kasutada täismahus, muutmata kujul ja maksumüürita, lisades viite Universitas Tartuensisele ja artikli autorile. Enne ajakirjas avaldatud fotode kasutamist palume pöörduda toimetuse poole. • **Kolleegium** Halliki Harro-Loit (esimees), Sven Anderson, Krista Aru, Uku Haljasorg, Aime Jõgi, Toivo Maimets, Mari-Liis Pintson, Tõnu Runnel ja Virve-Anneli Vihman.

TARTU ÜLIKOOL
kirjastus